

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Факультет психології

Кафедра психодіагностики та клінічної психології

**Роль стилю виховання батьків у формуванні надійного типу
прив'язаності у дитини**

Кваліфікаційна робота

Студентки 2 року ОР Магістр
(спеціальність 053 «Психологія»,
освітня програма «Психологія», заочна
форма навчання)

Дрябжинської Владислави Юріївни

Науковий керівник:

Васьківська Світлана Василівна,

кандидат психологічних наук, доцент

Роботу рекомендовано до захисту на ЕК №_

Протокол №_____ від_____ року

Завідувачка кафедри психодіагностики та клінічної психології

_____ Людмила КРУПЕЛЬНИЦЬКА

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАДІЙНОГО ТИПУ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ ДИТИНИ В СІМ'І.....	7
1.1. Теоретичні підходи до дослідження типів прив'язаності людини.....	7
1.2. Виховання як чинник формування надійної прив'язаності у дітей.....	12
1.3. Вплив батьківського виховання на формування типу прив'язаності.....	18
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛЮ ВИХОВАННЯ БАТЬКІВ У ФОРМУВАННІ НАДІЙНОГО ТИПУ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ.....	26
2.1. Процедура проведення дослідження.....	26
2.2. Характеристика вибірки.....	28
2.3. Обґрунтування методів дослідження.....	31
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ВИХОВАННЯ БАТЬКІВ У ФОРМУВАННІ НАДІЙНОГО ТИПУ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ.....	40
3.1. Загальний огляд результатів дослідження.....	40
3.2. Встановлення залежності типу прив'язаності від типу виховання.....	52
3.3. Рекомендації щодо виховання та формування надійного типу прив'язаності у дитини.....	63
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Актуальність. В умовах постійної небезпеки, вимушеного переселення та психологічної напруги багато сімей стикаються зі складнощами у забезпеченні емоційної стабільності для своїх дітей. Ці фактори створюють додаткові виклики для батьків, що потребують перегляду їх виховних стратегій. Зокрема, на тлі зростання рівня стресу серед дорослих, батькам стає важче зберігати спокій та емоційну підтримку, що в свою чергу впливає на процес формування надійного типу прив'язаності у дітей. У цей період важливо, щоб батьки фокусувалися на створенні безпечної та емоційно підтримуючої атмосфери для своїх дітей, незважаючи на власні труднощі.

Особливої уваги потребують сім'ї, які пережили розлуку через війну або втратили дім. Вимушене переселення та розлука з членами родини можуть створювати серйозні емоційні бар'єри для дітей, що перешкоджають формуванню довіри та емоційної близькості, яка є основою надійної прив'язаності. В таких умовах виховання стає ще більш викликом, оскільки батьки мають адаптуватися до нових обставин, іноді без традиційної соціальної підтримки, що раніше допомагала з вихованням. Крім того, зміни в сімейних ролях, коли один із батьків змушений брати на себе більше обов'язків через відсутність іншого, також можуть впливати на емоційний стан дітей, що потребує ще більшої уваги до виховання.

У цьому контексті важливість надійного типу прив'язаності зростає, оскільки він є фундаментом для емоційної стабільності дітей у кризових ситуаціях. Надійна прив'язаність забезпечує дитині відчуття захищеності та підтримки, допомагає знижувати тривогу та полегшує адаптацію до змін. Це стає особливо важливим у ситуаціях, коли діти зазнають психологічного стресу через війни або втрати. Виховання, спрямоване на підтримку такої прив'язаності, має включати активну емоційну взаємодію з дітьми, підтримку їхніх емоційних потреб та розуміння їхніх переживань, навіть якщо батьки самі стикаються з емоційними труднощами.

Серед вітчизняних та зарубіжних вчених також часто досліджується проблема формування типу прив'язаності у дітей та впливу стилю виховання на цей процес. Зокрема, це питання розглядали такі автори, як А. М. Клименко (2024), Г. Складорова (2024), Б. С. Сірик (2024), Г. В. Усатенко (2024), А. А. Лугова (2013), К. О. Глушенко (2021), О. Р. Звянцева (2021), А. Koehn та К. Kerns (2018), N. Erickson, M. Julian та M. Muzik (2019), H. Wang (2023), S. Devi, S. Masitoh та В. Bachri (2018). Вони досліджували різні аспекти дитячо-батьківських стосунків, вплив кризових ситуацій на прив'язаність, а також специфіку виховання в контексті розвитку прив'язаності. Однак на сьогодні немає досліджень взаємозв'язку між стилем виховання та типом прив'язаності, тому нашою темою і є дане дослідження.

Мета дослідження полягає у дослідженні стилю виховання батьків у формуванні надійного типу прив'язаності у дитини та розробці практичних рекомендацій.

Відповідно до поставленої мети дослідження було розроблено ряд **завдань дослідження**:

1. Вивчити та проаналізувати підходи до вивчення значення стилю виховання у формуванні надійного типу прив'язаності;
2. Емпірично дослідити формування типу прив'язаності залежно від стилю батьківського виховання;
3. Провести математико-статистичний аналіз зав'язків між надійним типом прив'язаності та стилем виховання батьків;
4. Розробити рекомендації для батьків щодо виховання для формування надійного типу прив'язаності.

Об'єктом дослідження є типи прив'язаності.

Предметом дослідження є роль стилю виховання батьків у формуванні надійного типу прив'язаності у дитини.

Гіпотеза дослідження: передбачається, що стиль виховання батьків суттєво впливає на формування надійного типу прив'язаності у дитини. Зокрема, батьки, які демонструють підтримку, емоційну близькість та

чутливість до потреб дитини, сприяють формуванню надійного типу прив'язаності. Водночас, авторитарні або байдужі стилі виховання можуть спричиняти розвиток ненадійних типів прив'язаності у дітей.

Методи дослідження складаються з теоретичних, емпіричних та математико статистичних:

Методи теоретичного пізнання – аналіз, синтез та узагальнення наукових джерел з проблематики дослідження;

Емпіричні методи дослідження – соціо-демографічна анкета, опитувальник «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ) (Л. Помиткіна та ін.), анкета на виявлення стилю виховання у сім'ї (Д. Паносенко), тест на виявлення батьківського стилю спілкування з дитиною (О. Мерзлякова), методика «Досвід близьких стосунків» (К. Бренан), тест «Тип міжособистісної прив'язаності» (Інтернет джерело Arealme).

Математико-статистичні методи обробки даних – описова статистика (визначення мір центральних тенденцій), частотний аналіз (виявлення відсоткових тенденцій), критерій нормальності розподілу (визначення параметричних та непараметричних критеріїв), критерії відмінності серед незалежних вибірок (встановлення відмінностей), однофакторний дисперсійний аналіз (відмінності між трьох та більше груп), кореляційний аналіз (дослідження взаємозв'язків між досліджуваними явищами).

Дослідницька вибірка складається з 44 сімей та їх дітей. До опитування запрошували батьків дати відповіді щодо їх стилю виховання, а дітей опитування щодо їх тип прив'язаності. Середній вік батьків складає 39,72, середній вік дітей 6,81.

Новизна отриманих даних полягає у виявленні чітких зв'язків між стилем виховання та типом емоційної прив'язаності у дітей, що дало змогу глибше зрозуміти, як різні виховні підходи впливають на формування надійних або ненадійних моделей прив'язаності. Особливу увагу приділено тому, що демократичний стиль виховання є найбільш сприятливим для

розвитку надійної прив'язаності, тоді як авторитарний та гіперопікаючий стилі підвищують ризик розвитку тривожних та дезорієнтованих типів прив'язаності. Це дослідження також підкреслило значення емоційної підтримки та встановлення чітких меж для забезпечення стабільного емоційного середовища дитини, що до цього моменту не було так детально висвітлено в літературі.

Практичне значення полягає у можливості їхнього використання для розробки програм психологічної підтримки та корекції стилів виховання у сім'ях. Рекомендації, які було сформовано на основі дослідження, можуть бути застосовані як батьками, так і спеціалістами для покращення виховних практик, що сприятиме формуванню надійної прив'язаності у дітей. Результати дослідження можна використовувати для організації тренінгів і консультацій з батьками, допомагаючи їм уникати негативних виховних практик, таких як надмірний контроль чи гіперопіка, і натомість зосереджуватися на створенні підтримуючої, довірливої атмосфери в сім'ї. Це допоможе знизити ризик розвитку у дітей емоційної нестабільності та сприятиме їхньому здоровому психологічному розвитку

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, загального висновку та списку використаних джерел. Загальна кількість сторінок 78, основного тексту 70. Робота містить 17 таблиць, 5 рисунків та 82 найменувань наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАДІЙНОГО ТИПУ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ ДИТИНИ В СІМ'І

1.1. Теоретичні підходи до дослідження типів прив'язаності людини

Теорія прив'язаності також актуальна в дослідженні впливу на подолання стресових ситуацій, зокрема в підлітковому віці. Г. Лазос та В. Малишка (2022) описують тип прив'язаності як важливий чинник стресостійкості підлітків, акцентуючи на теоретичних аспектах його впливу на емоційну регуляцію (Лазос & Малишка, 2022). Дослідження Р. Абдурахманова (2024) показують, що тип прив'язаності також впливає на стратегії вирішення конфліктів у романтичних стосунках, демонструючи значення ранніх емоційних зв'язків у формуванні моделей поведінки в дорослому житті (Абдурахманова, 2024).

Погляди Фрейда та сучасних дослідників також інтегруються в аналіз сімейних взаємодій. К. Гавриловська, Г. Пирог та А. Паламар (2024) наголошують на значенні сімейної взаємодії для осіб із різними типами прив'язаності, зокрема в контексті адаптації до емоційних та соціальних викликів (Гавриловська, Пирог & Паламар, 2024). У свою чергу, З. Крижановська та О. Пілецька (2022) деталізують, як психоаналітичні концепції можуть пояснювати особливості романтичних взаємин, акцентуючи на ролі несвідомих механізмів у їхньому формуванні (Крижановська & Пілецька, 2022).

Дослідження типів прив'язаності продовжують інтегрувати теоретичні ідеї Фрейда з сучасними підходами, розширюючи їхнє застосування в контексті соціальних, романтичних і сімейних стосунків (Гавриловська, 2024). Деякі дослідники, наприклад, J. Yakeley (2018), підкреслюють, що ключові елементи психоаналізу, як-от динамічне несвідоме, механізми захисту та перенесення, залишаються центральними у сучасному підході до розуміння людської психіки (Yakeley, 2018).

Значний внесок у розвиток теорії об'єктних відносин зробила Мелані Кляйн, яка акцентувала увагу на внутрішньому світі дитини, де фантазії та емоційні переживання відіграють ключову роль у формуванні прив'язаності. Її концепція «позицій» (параноїдно-шизоїдної та депресивної) показує, як ранні емоційні досвіди структурують здатність дитини до стійких відносин (Feldman, 2018).

Значну увагу в сучасній літературі приділяють взаємодії ідей Фрейда з теорією прив'язаності Джона Боулбі. Наприклад, J. Castillo- Garayoа та R. Echevarría (2023) відзначають, що хоча теорія прив'язаності Боулбі отримала критику з боку класичного психоаналітичного товариства, вона стала фундаментом для сучасних емпіричних досліджень прив'язаності. Ця теорія доповнює психоаналітичну традицію, зокрема, у розумінні міжособистісних взаємодій та їх впливу на розвиток психіки (Castillo- Garayoа & Echevarría, 2023).

Інтеграція ідей Фрейда і Боулбі привела до виникнення нових концепцій, таких як «достатньо безпечна прив'язаність», що підкреслює баланс між близькістю та автономією у стосунках. M. Crocker і A. Baug (2020) відзначають, що ці концепції розширюють наше розуміння психічних механізмів, важливих для регуляції емоцій і формування стійких моделей поведінки (Crocker & Baug, 2020). Психоаналітичний підхід до прив'язаності еволюціонував від класичних ідей Фрейда до інтегративних сучасних моделей, які враховують як внутрішні, так і зовнішні чинники формування стосунків.

Етологічний підхід до вивчення прив'язаності, розроблений Джоном Боулбі, значною мірою базується на інтеграції біологічних, еволюційних і поведінкових принципів. Боулбі акцентував увагу на біологічній основі материнсько-дитячого зв'язку, вбачаючи у прив'язаності адаптивний механізм, що еволюціонував задля підвищення виживаності потомства. Його концепція передбачає, що система поведінкової прив'язаності служить для

забезпечення фізичної близькості до опікунів, що гарантує захист і підвищує шанси на виживання у ворожому середовищі (Granqvist & Duschinsky, 2021).

Ключова ідея Боулбі — це еволюційна адаптація, яка дозволяє дитині формувати міцні емоційні зв'язки з основними опікунами. Ці зв'язки виконують дві основні функції: забезпечення безпеки та підтримка дослідження навколишнього середовища. Дослідження М. Vicedo (2020) вказують на те, що концепція прив'язаності базується на спостереженнях емоційних і поведінкових реакцій у природних умовах, підкреслюючи зв'язок між біологічною схильністю до прив'язаності та поведінковими стимулами в середовищі (Vicedo, 2020).

Боулбі також використовував концепцію імпринтингу Конрада Лоренца, яка вивчала, як певні ключові події у перші години або дні життя формують довготривалі поведінкові реакції. J. Robledo та інші (2022) вказують, що концепція імпринтингу дозволяє краще зрозуміти етапи формування прив'язаності в ранньому дитинстві, зокрема роль ранніх сигналів у забезпеченні безпеки дитини та розвитку її соціальних здібностей (Robledo et al., 2022).

Еволюційний аспект прив'язаності полягає в її універсальності як механізму, що пристосовується до різних середовищ. P. Granqvist (2020) підкреслює, що цей підхід можна розширити, враховуючи культурну інтеграцію. Дослідження показують, що стабільна прив'язаність не лише підвищує шанси на виживання, але й підтримує передачу соціального досвіду між поколіннями, особливо у складних або небезпечних умовах (Granqvist, 2020).

Етологічний підхід Боулбі пропонує еволюційну перспективу, яка розглядає прив'язаність як універсальний, біологічно обумовлений механізм, адаптований для забезпечення виживання і соціального навчання. Його концепція сприяла створенню нових міждисциплінарних напрямків у дослідженнях, інтегруючи біологічні, поведінкові та культурні аспекти.

Когнітивно-біхевіористичний підхід до дослідження типів прив'язаності ґрунтується на інтеграції поведінкових моделей та когнітивних механізмів, що впливають на взаємодію між батьками і дітьми. Основним аспектом цього підходу є ідея про те, що стиль взаємодії батьків впливає на формування у дитини поведінкових схем і прив'язаності через механізми підкріплення та навчання.

Дослідження W. Silverman та ін. (2023) акцентують увагу на тому, що негативне підкріплення у стилі батьківського виховання значною мірою впливає на результати поведінкових моделей дитини. Використання когнітивно-біхевіористичних інтервенцій із залученням батьків, як-от тренування навичок підкріплення, показало зменшення рівня тривожності у дітей. Це доводить, що корекція батьківських моделей взаємодії може поліпшити поведінкові результати у дітей, що свідчить про значний потенціал використання цього підходу в терапевтичній практиці (Silverman et al., 2023).

У цьому контексті важливим є розгляд оперантного навчання, яке підкреслює значення підкріплення для формування бажаної поведінки. Наприклад, у дослідженні J. Kohlhoff et al. (2020) було показано, що застосування терапії взаємодії між батьками і дітьми (PCIT) допомагає зменшити прояви дезорганізованої прив'язаності, сприяючи розвитку позитивних моделей взаємодії. Зокрема, підхід включає надання позитивного підкріплення за бажану поведінку дитини, що ефективно зміцнює її емоційні та соціальні навички (Kohlhoff et al., 2020).

Значущість підкріплення у процесі формування прив'язаності підтверджується також у роботі P. Neumann et al. (2020), де зазначається, що через позитивне підкріплення батьки можуть поліпшити емоційну регуляцію дитини та її здатність до побудови стійких соціальних зв'язків. Цей процес базується на підкріпленні бажаних емоційних реакцій дитини у взаємодії, що підсилює її впевненість у безпеці стосунків із батьками (Neumann et al., 2020).

Екологічна та культурна перспектива у формуванні прив'язаності розглядає вплив соціальних, культурних і системних факторів на розвиток емоційних зв'язків між дітьми та їхніми батьками. Теорія Урі Бронфенбреннера, яка стала базою для дослідження впливу багаторівневих систем на людський розвиток, підкреслює, що кожна дитина розвивається в контексті складної взаємодії мікро-, мезо-, екзо- та макросистем. Вплив цих систем формується через безпосередню взаємодію дитини з її сім'єю, спільнотою, соціальними інституціями та ширшою культурою (Delany & Cheung, 2020).

Одним із ключових аспектів екологічної моделі є макросистема, яка включає культурні норми, цінності та традиції, що визначають виховні практики. Р. Granqvist (2020) зазначає, що прив'язаність слугує не лише механізмом захисту, але й контекстом для соціального навчання і передачі культури. У цьому сенсі культурна специфіка модифікує способи формування прив'язаності через адаптацію виховних моделей до соціокультурних умов. Наприклад, релігія та сімейні традиції можуть впливати на розвиток довірчих стосунків між батьками і дітьми (Granqvist, 2020).

Культурні відмінності у стилях виховання суттєво впливають на типи прив'язаності. R. Neckoway та інші (2020) розглядають несумісність західної моделі прив'язаності з традиціями аборигенних спільнот, які базуються на колективному вихованні. Дослідження підкреслюють, що для багатьох культур характерна більша залученість розширеної сім'ї та спільноти, що модифікує традиційні уявлення про материнсько-дитячі зв'язки (Neckoway et al., 2020).

Інша перспектива стосується ролі технологій та урбанізації, які змінюють структуру виховних практик. Наприклад, M. Dardanou et al. (2020) дослідили вплив цифрових технологій на взаємодію батьків із дітьми в різних культурах, зазначивши, що вони стають новим чинником, який формує прив'язаність у сучасних умовах. Вони підкреслюють, що технології

впливають на якість взаємодії та час, який батьки приділяють дітям, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки залежно від культурного контексту (Dardanou et al., 2020).

Екологічна та культурна перспектива демонструє важливість врахування соціальних і культурних чинників у дослідженні прив'язаності. Ці фактори впливають як на саму прив'язаність, так і на стилі виховання, що вимагає гнучкого підходу до інтерпретації результатів у межах різних культур.

1.2. Виховання як чинник формування надійної прив'язаності у дітей

Емоційна доступність батьків відіграє ключову роль у формуванні надійного типу прив'язаності у дитини, оскільки саме через чутливість до емоційних потреб дитина отримує базове відчуття довіри та безпеки. Чутливість батьків до сигналів дитини та їхня здатність емоційно підтримувати її є центральними елементами успішної прив'язаності. Як зазначає Ю. Соколовська (2022), порушення дитячої прив'язаності може мати довготривалий вплив на життєвий шлях особистості, створюючи основи для майбутніх емоційних та міжособистісних труднощів. Відсутність належної емоційної доступності батьків може призводити до формування дезорганізованого типу прив'язаності, що посилює ризики розвитку проблем у соціальній адаптації (Соколовська, 2022).

С. Михайлецька (2022) підкреслює важливість емоційної взаєморегуляції у батьківській діаді, яка сприяє створенню стабільного емоційного середовища для дитини. Це середовище є важливим для розвитку навичок емоційного самоконтролю та адаптивності (Михайлецька, 2022). У свою чергу, дослідження В. Тарасової (2023) акцентує увагу на впливі типу прив'язаності на стресостійкість підлітків. Емоційна доступність батьків відіграє ключову роль у формуванні стійкості до стресу, оскільки через цей

процес дитина отримує впевненість у своїй здатності долати життєві труднощі (Тарасової, 2023).

Д. Кожевнікова і З. Крижановська (2022) у своїх роботах наголошують, що емоційна прив'язаність підлітків є значущим фактором формування їхнього самоствалення. Відсутність емоційної доступності батьків може впливати на самооцінку дитини, формуючи негативні установки щодо власної особистості (Кожевнікова & Крижановська, 2022). Є. Зарицька (2022) доповнює цю думку, зазначаючи, що стилі прив'язаності впливають на рівень самооцінки студентів, демонструючи значення емоційної підтримки батьків у формуванні позитивного самосприйняття (Зарицька, 2022).

Н. Литвинова (2021) описує формування прив'язаності як базової вітальної потреби, яка визначає здатність дитини до побудови довірливих взаємин із навколишнім світом. Недостатня чутливість батьків до емоційних сигналів дитини може призводити до труднощів у встановленні близьких стосунків у дорослому віці (Литвинова, 2021). У цьому контексті важливою є роль корекції стилів прив'язаності, яку розкриває З. Крижановська (2022), підкреслюючи, що своєчасне втручання може суттєво покращити емоційний стан і соціальні навички (Крижановська, 2022).

Водночас О. Іванчикова (2024) наголошує, що нехтування емоційними потребами дитини в ранньому віці є чинником розвитку співзалежності, що впливає на подальше формування міжособистісних стосунків (Іванчикова, 2024). Р. Абдурахманов (2024) розглядає вплив типів прив'язаності на здатність до конструктивного вирішення конфліктів у романтичних стосунках, підкреслюючи, що відсутність емоційної підтримки батьків може посилювати схильність до конфліктності (Абдурахманов, 2024).

Емоційна доступність батьків є ключовим фактором, що впливає на формування надійного типу прив'язаності, забезпечуючи базу для емоційного благополуччя, соціальної адаптації та міжособистісних взаємин у майбутньому. Як свідчать дослідження К. Gagné та колег (2021), материнська чутливість є медіатором між здатністю батьків до менталізації, тобто

усвідомлення внутрішніх станів дитини, і формуванням прив'язаності. Це підтверджує, що емоційна чуйність батьків у ранньому віці є визначальним фактором для безпечного емоційного зв'язку (Gagné et al., 2021).

Емоційна доступність виявляється як у вербальній, так і невербальній взаємодії. Наприклад, А. Almeida та інші (2022) вивчали роль емоційної доступності в прийомних сім'ях і встановили, що рівень емоційної підтримки батьків прямо корелює з рівнем безпеки прив'язаності дітей. Це дослідження підкреслює важливість емоційного контакту навіть у складних умовах, таких як усиновлення, де відносини батьків і дітей формуються пізніше (Almeida et al., 2022).

Додатково, чутливість батьків може діяти як буфер у складних життєвих ситуаціях. Як зазначають J. Gerlach та колеги (2022), у сім'ях із підвищеним рівнем стресу чутливі батьки допомагають дітям краще адаптуватися, формуючи стійкі моделі поведінки та емоційної регуляції. Це вказує на ключову роль емоційної доступності у сприянні резиліентності дітей у несприятливих умовах (Gerlach et al., 2022).

Чутливість до емоційних потреб дитини також сприяє формуванню довіри, яка є основою надійної прив'язаності. Дослідження С. DePasquale та М. Gunnar (2020) показують, що батьківська підтримка й емоційне тепло особливо важливі в перші роки життя, коли формується основа для прив'язаності, яка впливає на довготривалий емоційний і соціальний розвиток дитини (DePasquale & Gunnar, 2020).

Емоційна доступність батьків створює умови для формування стабільних і довірливих стосунків, забезпечуючи базу для соціального, емоційного та когнітивного розвитку дитини. Це підтверджується численними дослідженнями, які підкреслюють важливість емоційної чутливості та підтримки як ключових компонентів успішної прив'язаності.

Консистентність батьківської поведінки є важливим чинником у формуванні надійної прив'язаності, оскільки стабільність у взаємодії забезпечує передбачуваність для дитини та сприяє її емоційному розвитку.

Як зазначають J. Bohn et al. (2021), стабільність у прив'язаності між батьками і дітьми проявляється в послідовності батьківських реакцій, які забезпечують відчуття безпеки й довіри в емоційній динаміці стосунків. В їхньому дослідженні встановлено, що послідовна поведінка батьків впливає на формування взаємної прив'язаності, яка має стійкий характер навіть за умов зовнішніх змін (Bohn et al., 2021).

Результати досліджень J. Mcintosh та ін. (2023) підкреслюють, що втрата стабільності батьківської поведінки, як-от зменшення чутливості до потреб дитини, може призводити до зниження безпечної прив'язаності. Це свідчить про важливість підтримання стабільного виховного середовища, яке сприяє збереженню прив'язаності протягом розвитку дитини (Mcintosh et al., 2023).

Важливим елементом стабільності є передбачуваність батьківських реакцій, яка дозволяє дитині формувати надійні моделі стосунків. Як показують дані T. Waters та інші (2021), послідовність у виховних практиках створює передумови для збереження прив'язаності від дитинства до підліткового віку. При цьому конфлікти або нестабільність у поведінці батьків можуть негативно впливати на емоційний розвиток дитини, підкреслюючи роль стабільності як захисного чинника (Waters et al., 2021).

Дослідження R. Tambelli та ін. (2020) підтверджують, що стабільні моделі поведінки батьків впливають не лише на формування прив'язаності, а й на розвиток емоційної регуляції дитини. Автори наголошують на важливості прогнозованості батьківських дій для забезпечення емоційної стабільності у стосунках, особливо в перші роки життя дитини (Tambelli et al., 2020).

Консистентність батьківської поведінки є критично важливим чинником, який визначає якість стосунків між батьками і дітьми. Послідовність реакцій батьків формує передбачуване середовище, що сприяє емоційному благополуччю дитини та підтримує формування надійної прив'язаності.

Індивідуалізація підходу до виховання залежно від темпераменту дитини є важливим чинником у формуванні надійної прив'язаності. Темперамент дитини, як біологічно детермінована характеристика, значно впливає на взаємодію з батьками, що підкреслює важливість адаптації батьківського стилю до індивідуальних потреб дитини. Дослідження М. Schröder та колег (2022) свідчать, що різні типи темпераменту, такі як новизна пошуку чи стійкість, мають суттєвий вплив на типи прив'язаності. Батьки, які враховують темперамент дитини у своїй взаємодії, можуть ефективніше сприяти формуванню стійких емоційних зв'язків (Schröder et al., 2022).

Дослідження J. Bureau та інших (2020) демонструють, що батьківський стиль, який враховує емоційну реактивність дитини, сприяє кращій адаптації до соціального середовища та розвитку самоповаги. У випадку, якщо темперамент дитини не співпадає з батьківськими очікуваннями або стилем виховання, зростає ризик виникнення напруженості у взаємодії, що може негативно вплинути на тип прив'язаності (Bureau et al., 2020).

Індивідуалізація виховних підходів також потребує гнучкості з боку батьків у реагуванні на емоційні сигнали дитини. S. Shah та інші (2022) наголошують на важливості взаємодії генетичних і середовищних факторів у формуванні темпераменту і прив'язаності. Їхнє дослідження підкреслює необхідність врахування біологічних та екологічних аспектів у формуванні стосунків між батьками і дітьми, особливо за наявності стресових ситуацій (Shah et al., 2022).

Темперамент дитини також впливає на її здатність до емоційної регуляції, а отже, вимагає від батьків різних стратегій у вихованні. Наприклад, дослідження М. Huijzer-Engbrenghof et al. (2023) показало, що інтервенційні програми, які враховують індивідуальні темпераментні характеристики дитини, можуть зменшити прояви дезорганізованої поведінки і покращити емоційну стабільність (Huijzer-Engbrenghof et al., 2023).

Адаптація стилів виховання під темперамент дитини сприяє встановленню гармонійних стосунків, що зміцнюють надійну прив'язаність. Взаємодія між індивідуальними рисами дитини та батьківськими підходами формує основу для здорового емоційного і соціального розвитку.

Спільний час та якісна взаємодія між батьками та дітьми відіграють важливу роль у зміцненні прив'язаності, створюючи основу для емоційної безпеки та довіри. Дослідження A. Almeida et al. (2022) підтверджує, що емоційна доступність батьків у таких взаємодіях прямо корелює з формуванням у дітей більш надійних типів прив'язаності. Спільна діяльність, така як ігри, читання або інші види спільного проведення часу, забезпечує позитивне середовище для розвитку зв'язку між батьками та дітьми, особливо у випадках, коли ці взаємодії є регулярними та насиченими емоційною підтримкою (Almeida et al., 2022).

Якісна взаємодія також сприяє розвитку соціальних і емоційних навичок у дітей. Як зазначає L. Boldt et al. (2020), регулярний емоційний контакт із батьками допомагає дітям формувати стійкі моделі поведінки, які позитивно впливають на їхнє майбутнє соціальне середовище. Зокрема, рання спільна діяльність, така як читання або обговорення, сприяє розвитку емпатії, емоційної регуляції та розуміння соціальних норм (Boldt et al., 2020).

Додатково, взаємодія через спільні активності, наприклад, музику чи гру, сприяє емоційному зв'язку між батьками і дітьми, навіть у стресових умовах. S. Steinberg та колеги (2020) виявили, що музичні заняття в родині, які часто включають активну участь і спільне переживання емоцій, підвищують рівень емоційної близькості між батьками та дітьми. Це доводить, що творчі та активні методи взаємодії здатні підвищувати якість відносин і зміцнювати прив'язаність навіть у кризових ситуаціях (Steinberg et al., 2020).

Важливо відзначити, що створення позитивного середовища через спільну діяльність може знижувати рівень стресу у батьків, що, своєю чергою, позитивно впливає на стосунки з дітьми. C. Canfield et al. (2020)

показали, що читання книжок у ранньому віці не тільки покращує когнітивні навички дитини, але й зменшує рівень стресу у батьків, тим самим створюючи гармонійне середовище для зміцнення прив'язаності (Canfield et al., 2020).

Спільний час та якісна взаємодія є важливими факторами, що сприяють формуванню надійної прив'язаності. Вони створюють сприятливе емоційне середовище для дитини, покращують її соціальний і когнітивний розвиток, а також зміцнюють емоційний зв'язок із батьками.

1.3. Вплив батьківського виховання на формування типу прив'язаності

Авторитетний стиль виховання є одним із найбільш ефективних у формуванні надійної прив'язаності у дітей завдяки оптимальному балансу між емоційною підтримкою та встановленням чітких правил. Цей стиль характеризується високим рівнем батьківської чутливості, що сприяє розвитку довіри між батьками і дитиною, одночасно підтримуючи автономію дитини. Як зазначає З. Крижановська та К. Бабак (2021), емоційна прив'язаність до матері є предиктором соціальної адаптації дитини, що підтверджує важливість емоційної підтримки у батьківському стилі виховання (Крижановська & Бабак, 2021).

Підтримка батьками емоційної доступності сприяє формуванню довіри та здатності дитини до побудови гармонійних стосунків. А. Невідомська (2024) підкреслює, що якісна взаємодія між батьками та дітьми є основою соціального розвитку, дозволяючи дитині адаптуватися до нових умов і ефективно спілкуватися з однолітками (Невідомська, 2024). Водночас, дослідження А. Піскун (2021) показує, що сімейне виховання суттєво впливає на поведінку дитини молодшого шкільного віку, а авторитетний стиль забезпечує їй стабільність та емоційний комфорт (Піскун, 2021).

Формування емоційного інтелекту також тісно пов'язане з авторитетним стилем виховання. Р. Жиколяк (2024) зазначає, що в умовах збалансованого виховання діти демонструють кращі результати в розвитку емоційного інтелекту, що полегшує соціальну адаптацію і підвищує рівень емоційної стійкості (Жиколяк, 2024). В. Тарасова (2023) підтверджує, що авторитетний стиль виховання сприяє формуванню стресостійкості у підлітків, створюючи умови для їх емоційної стабільності (Тарасова, 2023).

Водночас, дослідження Р. Абдурахманова (2024) акцентує увагу на впливі авторитетного стилю виховання на здатність дітей розв'язувати конфлікти у дорослому житті. Емоційна підтримка та встановлення чітких меж допомагають дітям формувати здорові моделі взаємодії, які переносяться в романтичні стосунки (Абдурахманова, 2024). Невід'ємною частиною авторитетного стилю є баланс між дисципліною та емоційною чутливістю, що, за словами А. Фурмана (2022), знижує ризик розвитку тривожності у дітей і підлітків, забезпечуючи їм емоційний комфорт (Фурмана, 2022).

К. Глушенко (2021) зазначає, що для дітей із порушеннями психофізичного розвитку авторитетний стиль виховання є важливим для формування адаптаційних навичок і емоційного зв'язку з батьками (Глушенко, 2021). У цьому контексті А. Клименко (2024) вказує, що навіть у випадках деструктивних типів прив'язаності авторитетний стиль сприяє покращенню дитячо-батьківських стосунків завдяки чітким межах і емоційній підтримці (Клименко, 2024).

Авторитетний стиль виховання формує сприятливе середовище для розвитку надійної прив'язаності у дітей. Він забезпечує емоційний комфорт, сприяє соціальній адаптації та дозволяє дітям краще справлятися з емоційними та соціальними викликами у майбутньому. Дослідження F. Fatmawati та S. Maryam (2020) підтверджують, що авторитетне виховання асоціюється з надійною прив'язаністю до батьків. Зокрема, чіткі межі та

стабільна емоційна підтримка формують у дитини відчуття безпеки та впевненості у стосунках із батьками (Fatmawati & Maryam, 2020).

Окрім цього, авторитетний стиль виховання позитивно впливає на розвиток самостійності у дітей. J. Ramsay (2020) зазначає, що цей стиль асоціюється з формуванням явної потреби в автономії, яка є ключовим елементом емоційного та соціального розвитку дитини. Батьківська підтримка в умовах цього стилю допомагає дітям впевнено досліджувати навколишній світ, не боячись покладатися на власні ресурси, що посилює їхню самостійність (Ramsay, 2020).

Дослідження A. Jain та S. Voora (2020) також підтверджують, що авторитетний стиль виховання тісно пов'язаний із підвищенням самооцінки у підлітків. Батьки, які застосовують цей стиль, не лише створюють безпечну емоційну атмосферу, але й допомагають дітям розвивати емоційну автономію, що сприяє їхній здатності самостійно приймати рішення та ефективно долати життєві виклики (Jain & Voora, 2020).

Цей стиль виховання також забезпечує розвиток позитивної взаємодії між батьками і дітьми. Як зазначають X. Peng (2023), авторитетний стиль сприяє формуванню проактивної поведінки через розвиток саморегуляції та усвідомлення важливості співпраці у стосунках. Це демонструє універсальну ефективність авторитетного стилю незалежно від культурного контексту (Peng, 2023). Авторитетний стиль виховання створює оптимальне середовище для формування надійної прив'язаності, підтримуючи емоційний розвиток і автономію дитини, а також забезпечуючи довіру та взаєморозуміння у стосунках між батьками і дітьми.

Авторитарний стиль виховання, що характеризується високим рівнем вимогливості та низьким рівнем емоційної підтримки, є значним ризиком для формування ненадійної прив'язаності у дітей. Цей стиль передбачає акцент на дисципліні, суворості правил і контролі, часто нехтуючи потребами дитини в емоційній підтримці. Дослідження R. Marcone et al. (2020) підтверджує, що авторитарний стиль асоціюється з підвищеним рівнем

тривожності у дітей та їхньою схильністю до емоційної дисрегуляції. Цей вплив пояснюється обмеженням можливості дитини виражати емоції та встановлювати довірчі стосунки з батьками, що створює основу для розвитку тривожного або унікального типу прив'язаності (Marcone et al., 2020).

Особливістю авторитарного стилю є залежність дитини від зовнішніх оцінок, що формує її вразливість до стресових ситуацій. J. Divyasree et al. (2020) виявили, що діти, які виховуються в умовах авторитарного контролю, частіше страждають від соціальної тривожності та розладів, пов'язаних із відокремленням від батьків. Ці прояви виникають через страх невідповідності жорстким стандартам батьків, що підсилює внутрішній конфлікт дитини та її нездатність до самостійного прийняття рішень (Divyasree et al., 2020).

Дослідження D. An and G. Kochanska (2021) підкреслює, що негативні інтерпретації батьками поведінки своїх дітей, притаманні авторитарному стилю, формують у дитини негативні уявлення про себе, що також посилює емоційну тривожність і уникання. Це явище пояснюється інтерналізацією дітьми батьківських очікувань, які не враховують індивідуальні потреби дитини, що ускладнює розвиток емоційної стійкості (An & Kochanska, 2021).

Крім того, N. Lazović and K. Randelović (2022) вказують на те, що авторитарні батьки частіше демонструють низьку чутливість до емоційних сигналів дитини, що посилює ризики формування дезорганізованого типу прив'язаності. У таких умовах дитина не отримує базової емоційної підтримки, необхідної для розвитку безпечної прив'язаності, що створює довготривалі психологічні та соціальні наслідки (Lazović & Randelović, 2022).

Таким чином, авторитарний стиль виховання створює несприятливі умови для емоційного розвитку дитини, сприяючи формуванню ненадійних типів прив'язаності, залежності від зовнішніх оцінок та підвищенню тривожності.

Потуральний стиль виховання, який характеризується відсутністю чітких меж у взаєминах між батьками та дитиною, може створити

несприятливе емоційне середовище, що впливає на розвиток дитини. Цей стиль виховання часто супроводжується недостатнім контролем і структурою, що сприяє формуванню емоційної нестабільності та труднощів у регуляції поведінки. Як зазначають Q. Agbaria et al. (2021), діти, які виховуються в умовах потурального стилю, стикаються з труднощами в емоційній регуляції, оскільки їм бракує чітких орієнтирів і підтримки в управлінні своїми емоціями (Agbaria et al., 2021).

Недостатність чітких меж може спричиняти негативні наслідки у соціально-емоційному розвитку дитини. A. Eftekhari et al. (2023) зазначають, що діти, які виховуються в умовах потурального стилю, часто демонструють проблеми в поведінці, пов'язані з браком дисципліни і структурованого підходу. Це може призводити до складнощів у взаємодії з однолітками і авторитетними фігурами (Eftekhari et al., 2023).

Дослідження G. Faught et al. (2022) демонструє, що потуральний стиль виховання також посилює вплив стресу батьків на емоційний стан дитини. Цей стиль не забезпечує необхідної підтримки для управління емоціями, що може збільшувати ризики формування тривожних станів у дітей, особливо в умовах підвищеної напруги в сім'ї (Faught et al., 2022).

Окрім того, X. Liu (2020) зазначає, що потуральний стиль виховання корелює з низьким рівнем когнітивної емоційної регуляції у дітей, що впливає на їхню схильність до ризикованої поведінки. Це вказує на необхідність збалансованого підходу до виховання, який поєднує підтримку з чіткими межами, щоб сприяти здоровому емоційному розвитку дитини (Liu, 2020).

Таким чином, потуральний стиль виховання, за своєю суттю, сприяє формуванню емоційної нестабільності та труднощів у регуляції поведінки, підкреслюючи важливість структурованого підходу для розвитку здорової прив'язаності у дітей.

Неглектний (знехтувальний) стиль виховання, що характеризується емоційною відстороненістю та нехтуванням потребами дитини, створює

серйозні ризики для формування дезорганізованого типу прив'язаності. Відсутність емоційної підтримки з боку батьків позбавляє дитину базового відчуття безпеки, яке необхідне для розвитку стабільної емоційної регуляції. Дослідження А. Musetti та колег (2021) підтверджує, що діти, які пережили емоційне нехтування, часто відчують брак довіри до батьків, що може призводити до відчуття ізольованості та труднощів у формуванні позитивних стосунків у майбутньому (Musetti et al., 2021).

Нехтування потребами дитини в умовах цього стилю виховання тісно пов'язане з розвитком дезорганізованої прив'язаності. М. Hébert et al. (2020) виявили, що брак емоційного контакту та хаотичні взаємини між батьками і дітьми сприяють формуванню складних моделей прив'язаності, які супроводжуються емоційною дисрегуляцією та ризиком виникнення психологічних розладів. Це особливо актуально для дітей, які стикалися з травматичним досвідом, оскільки такий стиль виховання не забезпечує їм емоційного відновлення (Hébert et al., 2020).

У. Shi та колеги (2021) зазначають, що психологічна відстороненість батьків впливає на сприйняття дитиною їхніх дій як проявів емоційного відторгнення. Це погіршує якість стосунків і сприяє формуванню негативних уявлень про себе, що може бути причиною підвищеного рівня тривожності у дітей (Shi et al., 2021).

Також В. Zvara та ін. (2020) вказують на те, що хаотичне середовище, характерне для сімей із знехтувальним стилем виховання, знижує здатність дитини до побудови позитивних емоційних зв'язків. Це середовище створює умови, за яких діти стикаються з емоційною ізоляцією та нестабільністю, що може посилювати їхню вразливість до психічних розладів (Zvara et al., 2020).

Таким чином, неглектний стиль виховання створює умови, що сприяють формуванню дезорганізованого типу прив'язаності через емоційну ізоляцію, нехтування базовими потребами дитини та відсутність підтримки для розвитку стабільних емоційних стосунків.

Висновки до розділу 1

У ході теоретичного аналізу було встановлено, що формування надійного типу прив'язаності у дитини є складним багатофакторним процесом, на який впливають стиль батьківського виховання, емоційна доступність, стабільність у взаємодії та культурно-екологічні фактори. Було визначено, що стиль виховання, який характеризується підтримкою, чутливістю до потреб дитини та структурованістю, сприяє формуванню надійного типу прив'язаності, що забезпечує емоційне благополуччя та здатність до побудови гармонійних міжособистісних стосунків.

Під час теоретичного аналізу було розглянуто декілька підходів до дослідження прив'язаності, включаючи психоаналітичний, етологічний, когнітивно-біхевіористичний та екологічно-культурний. Психоаналітичний підхід акцентує увагу на ролі ранніх емоційних зв'язків та несвідомих процесів, що впливають на моделі прив'язаності. Етологічний підхід, розроблений Джоном Боулбі, розглядає прив'язаність як еволюційно адаптований механізм для забезпечення безпеки дитини. Когнітивно-біхевіористичний підхід підкреслює значення підкріплення та навчання у формуванні прив'язаності, а екологічно-культурний підхід наголошує на впливі соціального та культурного контексту.

Подальше емпіричне дослідження буде зосереджене на вивченні впливу різних стилів виховання (авторитетного, авторитарного, потурального, знехтувального) на формування типу прив'язаності у дітей. Зокрема, досліджуватиметься, як авторитетний стиль виховання сприяє формуванню надійної прив'язаності через емоційну підтримку та чіткі межі, а також як інші стилі можуть призводити до розвитку ненадійних типів прив'язаності. Аналізуватиметься, як чутливість батьків до потреб дитини, емоційна доступність та стабільність взаємодії впливають на формування надійної прив'язаності у реальних умовах.

Теоретичний аналіз створює підґрунтя для подальшого дослідження, яке дозволить детальніше вивчити, як саме стилі виховання і особливості

взаємодії між батьками і дітьми впливають на формування типу прив'язаності. Емпіричне дослідження буде спрямоване на перевірку цих теоретичних припущень та розробку рекомендацій для батьків, що сприятимуть формуванню надійної прив'язаності у дітей.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛЮ ВИХОВАННЯ БАТЬКІВ У ФОРМУВАННІ НАДІЙНОГО ТИПУ ПРИВ'ЯЗАНOSTІ

2.1. Процедура проведення дослідження

Дослідження ролі виховання батьків у формуванні надійного типу прив'язаності у дитини вимагало чітко визначеної процедури, що охоплювала кілька послідовних етапів. Кожен з етапів був спрямований на досягнення конкретних завдань, починаючи з аналізу теоретичних джерел, збору емпіричних даних, їх обробки, до остаточного аналізу та формулювання рекомендацій. Дана структура дозволила максимально ефективно організувати процес дослідження та забезпечити об'єктивність і наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Таблиця 2.1

Етапи дослідження

Етап	Опис етапу
1	Аналіз сучасних наукових джерел з тематики дослідження
2	Проведення онлайн опитування серед родин з дітьми до 10 років за допомогою Google Forms
3	Підрахунок балів відповідей та обробка шкал згідно з ключами психодіагностичних методик
4	Математико-статистичний аналіз зібраних даних
5	Розробка рекомендацій для батьків і спеціалістів на основі результатів дослідження

Перший етап полягав у ґрунтовному аналізі сучасної наукової літератури, присвяченої проблематиці прив'язаності, стилів виховання та їхньому взаємозв'язку. Це дало змогу визначити основні теоретичні підходи до вивчення взаємозв'язків між стилем виховання та типом прив'язаності. Проаналізовані джерела слугували надійною базою для розробки методологічної основи дослідження та формулювання гіпотез.

Другий етап передбачав емпіричне збирання даних шляхом проведення онлайн опитування, створеного за допомогою Google Forms. Опитування охоплювало родини, де є діти віком до 10 років. Участь брали лише батьки, без проведення інтерв'ю, бесід або спостережень, що забезпечило збереження об'єктивності. Опитування було спрямоване на з'ясування особливостей стилю виховання батьків та типу прив'язаності їхніх дітей. Такий підхід дозволив зібрати великий обсяг інформації щодо ключових змінних дослідження та виявити зв'язок між цими показниками.

На третьому етапі було проведено первинну обробку результатів опитування, яка включала переведення відповідей учасників в сирі бали та підрахунок шкал відповідно до ключів психодіагностичних методик. Це дало змогу отримати стандартизовані дані, які можна було використовувати для подальшого аналізу.

Четвертий етап складався з математико-статистичного аналізу отриманих даних. Використовувалися методи описової статистики, частотного аналізу та кореляційного аналізу для виявлення взаємозв'язків між стилями виховання та типами прив'язаності дітей. Це дозволило встановити статистично значущі зв'язки між змінними та підтвердити або спростувати гіпотези дослідження.

П'ятий етап був присвячений розробці практичних рекомендацій на основі отриманих результатів. Рекомендації орієнтовані на батьків та фахівців, що працюють з дітьми, і включають поради щодо ефективного стилю виховання для формування надійної прив'язаності у дитини.

Чітка послідовність процедур та їх методологічне обґрунтування дозволили провести дослідження на високому рівні достовірності та отримати цінні результати. Дослідження дозволило поглибити розуміння зв'язку між стилем виховання та типом прив'язаності, а також розробити рекомендації, які можуть сприяти розвитку надійної прив'язаності у дітей та покращенню якості виховання.

2.2. Характеристика вибірки

Було досліджено соціально-демографічні характеристики вибірки сімей, зокрема вікову структуру батьків та дітей, статевий розподіл серед дітей та освітній рівень батьків.

Таблиця 2.2

Вікова характеристика сімей

Змінні	Медіана	Середнє	Відхилення	Мін	Макс
Вік батьків	40	39,7	5,7	30	49
Вік дітей	7	6,8	2,2	3	10

Вибірка включала батьків віком від 30 до 49 років, з медіанним віком 40 років і середнім значенням 39,7 року. Віковий розподіл батьків демонструє достатньо високу однорідність із стандартним відхиленням 5,7, що вказує на незначні вікові коливання серед досліджуваних. Таким чином, більшість батьків знаходяться у віковій групі, яка здебільшого характеризується стабільним досвідом батьківства, а також ймовірно сформованими стилями виховання, що є важливим аспектом для аналізу впливу батьківського стилю на розвиток типу прив'язаності у дітей.

Щодо дітей, то їхній вік варіювався від 3 до 10 років, з медіаною 7 років і середнім значенням 6,8 року. Стандартне відхилення у 2,2 свідчить про більшу вікову різницю між дітьми, порівняно з батьками. Ця вікова різниця дозволяє оцінити, як стиль виховання впливає на формування прив'язаності у дітей на різних етапах їхнього розвитку, від дошкільного до молодшого шкільного віку, коли формування прив'язаності є ключовим для емоційного розвитку.

Таблиця 2.3

Статевий розподіл дітей

Групи	Кількість	Співвідношення
Дівчата	17	38,6%
Хлопчики	27	61,4%

Рис. 2.1. Статевий розподіл дітей

Статевий розподіл дітей показує, що у вибірці було 17 дівчат (38,6%) та 27 хлопчиків (61,4%). Така невелика нерівномірність за статевою ознакою вказує на певну перевагу хлопчиків у вибірці, проте цей фактор не суттєво впливає на загальний аналіз, оскільки дослідження стосується особливостей прив'язаності, що більшою мірою залежить від стилю виховання, ніж від статі дитини. Проте розподіл за статтю дозволяє за потреби провести додаткові порівняння, оцінюючи, чи є відмінності у сприйнятті батьківської підтримки та стилів виховання у хлопчиків та дівчат.

Таблиця 2.4

Освітня характеристика батьків

Групи	Кількість	Співвідношення
Середня	14	15,9%
Технічно-професійна освіта	22	25%
Неповна вища	14	15,9%
Вища	38	41,2%

Рис. 2.2. Освітня характеристика батьків

Аналіз рівня освіти батьків показав різноманітність у освітній структурі вибірки. Найбільша частка батьків, а саме 41,2%, мають вищу освіту, що свідчить про високий рівень освіченості вибірки та потенційно більшу усвідомленість батьків у питаннях виховання та психології дитини. Технічно-професійна освіта характерна для 25% батьків, що вказує на орієнтацію певної частини вибірки на практичні професії, де, ймовірно, приділяється менше уваги теоретичним знанням з психології виховання. Батьки з середньою та неповною вищою освітою складають по 15,9% вибірки, що вказує на відносно невелику кількість батьків з початковим рівнем спеціальної підготовки. Отже, було встановлено, що більшість батьків мають високий освітній рівень, що, ймовірно, сприяє більшому усвідомленню виховних практик та стилів, що може мати значення для формування прив'язаності у дітей.

Таблиця 2.5

Характеристика зайнятості в родинях

Групи	Кількість	Співвідношення
Працюють обидва	21	47,7%
Працює один з батьків	23	52,3%

Рис. 2.3. Характеристика зайнятості в родинях

Щодо зайнятості в сім'ях, було виявлено, що у 52,3% випадків працює лише один з батьків, а у 47,7% випадків працюють обидва. Такий розподіл може мати значний вплив на тип виховання, оскільки сім'ї, де обидва батьки працюють, зазвичай більше покладаються на розподіл обов'язків у вихованні або на залучення додаткової допомоги (наприклад, бабусь чи інших членів родини). Це може сприяти або, навпаки, заважати формуванню надійного типу прив'язаності у дітей залежно від того, наскільки батьки здатні організувати якісне проведення часу з дітьми. У родинях, де працює лише один з батьків, як правило, є більше можливостей для безпосередньої уваги до дитини, проте такий розподіл обов'язків може накладати певний тягар на одного з батьків, що, у свою чергу, впливає на стиль виховання. Отже, зайнятість у родині є важливим чинником, який слід враховувати при аналізі впливу батьківського виховання на формування прив'язаності у дітей.

2.3. Обґрунтування методів дослідження

У підрозділі розглядається обґрунтування вибору конкретних методів дослідження для вивчення ролі стилю виховання у формуванні надійного типу прив'язаності у дитини. Обрані методики дозволяють комплексно

оцінити параметри батьківського виховання та взаємозв'язки між цими параметрами і типами прив'язаності дитини. Кожен з інструментів підібрано з урахуванням його здатності розкрити специфічні аспекти сімейного спілкування, емоційних зв'язків та стилів виховання, що є важливими для формування типу прив'язаності у дітей.

Таблиця 2.6

Операційна картка дослідження

№	Назва	Автори	Показники
1	Соціо-демографічна анкета	Власна анкета	Вік батьків Вік дитини Стать дитини Освіта батьків Зайнятість батьків
2	Опитувальник «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ)	Л. Помиткіної та ін.	1. Гіперпротекція (від 0 до 5) 2. Гіпопротекція (від 0 до 5) 3. Потурання (від 0 до 5) 4. Ігнорування потреб підлітка (від 0 до 5) 5. Надмірність вимог (обов'язків) (від 0 до 5) 6. Недостатність обов'язків підлітка (від 0 до 5) 7. Надмірність вимог-заборон (домінування) (від 0 до 5) 8. Недостатність вимог-заборон до дитини (від 0 до 5) 9. Надмірність санкцій (жорстокий стиль виховання) (від 0 до 5)
3	Анкета на виявлення стилю виховання у сім'ї	Д. Паносенко	1. Ліберальний стиль виховання (від 0 до 10) 2. Демократичний стиль виховання (від 0 до 10) 3. Гіперопіка (від 0 до 10) 4. Авторитарний стиль виховання (від 0 до 10) 5. Провідний стиль виховання
4	Тест на виявлення батьківського стилю спілкування з	О. Мерзлякова	1. Прийняття дитини (від 0 до 8) 2. Відторгнення дитини (від 0 до 8) 3. Кооперація (від 0 до 8)

	дитиною		4.Симбіоз з дитиною (від 0 до 8) 5.Контроль (від 0 до 8) 6.Ставлення до невдач (від 0 до 8)
5	Досвід близьких стосунків	К. Бренан	1. Шкала тривожності у відносинах прив'язаності 2. Шкала уникання у відносинах прив'язаності 3. Генералізований показник прив'язаності
6	тест « Тип міжособистісної прив'язаності »	Інтернет джерело Arealme	1. Надійна прив'язаність (% співвідношення) 2. Тривожна прив'язаність(% співвідношення) 3. Дезорієнтована прив'язаність(% співвідношення) 4. Амбівалентна прив'язаність(% співвідношення) 5. Провідний тип прив'язаності

Опитувальник «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ), розроблений Л. Помиткіної та колегами, є важливим інструментом для комплексного оцінювання параметрів сімейного виховання. Основною метою використання цієї методики є виявлення особливостей стилю виховання, які мають безпосередній вплив на формування типу прив'язаності дитини. В рамках дослідження прив'язаності, опитувальник дозволяє оцінити різноманітні аспекти батьківських підходів, від підтримуючих до авторитарних і від ліберальних до байдужих. Саме цей широкий спектр стилів і підходів до виховання забезпечує можливість глибокого аналізу та формування більш точної картини того, як кожен аспект виховного процесу впливає на емоційну стабільність і тип прив'язаності дітей.

Структура опитувальника представлена одинадцятьма шкалами, що дозволяють детально охарактеризувати різні аспекти сімейної взаємодії та визначити параметри виховання, які можуть сприяти як надійній, так і ненадійній прив'язаності. Зокрема, такі шкали як гіперпротекція і гіпопротекція охоплюють крайні прояви контролю в сім'ї, що можуть позначатися на розвитку незалежності або залежності дитини від батьків.

Гіперпротекція вказує на надмірну захищеність, що може обмежувати розвиток самостійності дитини, тоді як гіпопротекція свідчить про нестачу опіки, що потенційно призводить до відчуття відстороненості у стосунках із батьками. Інші шкали, такі як потурання, надмірність або недостатність вимог та обов'язків, домінування, а також жорстокий чи ліберальний підходи, дозволяють отримати більш цілісне розуміння виховних стратегій у родині.

Крім того, шкала «нестійкість стилю виховання» виявляє варіативність батьківської поведінки, що часто спричиняє у дітей відчуття невизначеності та нестабільності. Згідно з концепцією прив'язаності, саме стабільність і послідовність у вихованні є ключовими факторами для формування надійного типу прив'язаності, оскільки діти, що отримують стабільну підтримку, відчувають себе в безпеці і мають більшу впевненість у стосунках з оточенням. Відтак, аналізуючи результати за всіма шкалами опитувальника, дослідник може встановити загальний стиль виховання та оцінити його вплив на емоційний зв'язок між батьками і дітьми.

Анкета на виявлення стилю виховання у сім'ї, розроблена Д. Паносенком, є ефективним інструментом для оцінки різних стилів батьківського виховання та їхнього впливу на формування прив'язаності у дітей. Використання цієї методики зумовлене її здатністю диференціювати такі стилі виховання, як ліберальний, демократичний, авторитарний, гіперопіка, а також виявити провідний стиль виховання. Цей інструмент надає можливість отримати комплексне розуміння взаємодії між батьками та дитиною, оскільки кожен стиль виховання несе в собі певні особливості, що визначають, як саме батьки контролюють, підтримують або обмежують дитину.

Зокрема, ліберальний стиль, що характеризується низьким рівнем контролю та високою толерантністю до самостійності дитини, сприяє формуванню автономії, але може призводити до браку структурованої підтримки. Демократичний стиль, заснований на взаєморозумінні та повазі

до потреб дитини, сприяє створенню довірливих стосунків, що є основою для формування надійного типу прив'язаності. Авторитарний стиль, натомість, передбачає високий рівень контролю та обмеження, що може викликати у дитини тривожність або уникання у взаєминах. Гіперопіка, як окремий аспект стилю, передбачає надмірну увагу до потреб дитини, що може обмежувати її самостійність та формувати залежність від батьків.

Завдяки своїм шкалам, ця анкета дозволяє дослідникам не лише оцінити конкретний стиль виховання у кожній родині, але й виявити кореляції між типами виховання та різними типами прив'язаності у дітей. Наприклад, демократичний стиль часто асоціюється з надійною прив'язаністю, тоді як авторитарний стиль може призводити до ненадійної прив'язаності, включаючи тривожну або унікальну форми. Відповідно, анкета на виявлення стилю виховання у сім'ї забезпечує цінну інформацію для дослідників, дозволяючи встановлювати кореляційні зв'язки між стилем виховання батьків та типом прив'язаності у дитини, що є критичним для розуміння формування емоційного зв'язку та психологічної стабільності у розвитку дитини.

Тест на виявлення батьківського стилю спілкування з дитиною, розроблений О. Мерзляковою, є цінним інструментом для оцінки різних аспектів взаємодії між батьками та дитиною, зокрема прийняття, контролю та симбіозу, що мають важливе значення для формування типу прив'язаності. Цей тест дозволяє виявити, як саме батьки сприймають і реагують на потреби дитини, що відіграє критичну роль у розвитку її емоційної стабільності та довіри. Наприклад, шкала прийняття дозволяє оцінити рівень емоційної підтримки та відкритості батьків у стосунках з дитиною, що, згідно з теорією прив'язаності, сприяє формуванню надійної прив'язаності та позитивного самосприйняття у дитини.

Шкала відторгнення, натомість, дає можливість визначити ступінь емоційної дистанції або навіть негативного ставлення до дитини, що може призвести до формування ненадійної прив'язаності, оскільки дитина не

відчуває стабільної підтримки з боку батьків. Шкала кооперації оцінює рівень співпраці між батьками і дитиною, що виявляє готовність батьків включати дитину у спільні дії та обговорення, підтримувати її ініціативу. Високий рівень кооперації створює передумови для формування довірливих стосунків, що сприяє надійній прив'язаності.

Особливу увагу заслуговує шкала симбіозу, яка оцінює рівень психологічної близькості між батьками та дитиною. Надмірний симбіоз може обмежувати самостійність дитини, тоді як помірний рівень симбіозу підтримує баланс між автономією та емоційною прив'язаністю. Шкала контролю дозволяє оцінити ступінь втручання та керівництва з боку батьків, що може сприяти або заважати формуванню впевненості у дитині. Занадто високий контроль може обмежувати розвиток автономії, водночас адекватний контроль забезпечує структуроване середовище для формування надійної прив'язаності. Шкала ставлення до невдач, яка аналізує реакцію батьків на помилки дитини, також відіграє значну роль у формуванні емоційної стабільності, оскільки підтримка у важких ситуаціях створює відчуття безпеки та довіри.

Методика «Досвід близьких стосунків» К. Бренан є важливим інструментом для оцінки рівня емоційної стабільності дитини у контексті прив'язаності, зокрема завдяки використанню шкал тривожності та уникання. Ці шкали дають змогу дослідникам краще зрозуміти, як формуються різні типи прив'язаності під впливом батьківського стилю виховання. Шкала тривожності вимірює рівень емоційної невпевненості дитини у стосунках, вказуючи на те, наскільки дитина боїться втратити емоційну підтримку та близькість з боку батьків. Високий рівень тривожності може вказувати на нестійкість прив'язаності, що часто є наслідком авторитарного чи непослідовного стилю виховання, коли батьки демонструють змінну підтримку або недостатньо уваги до емоційних потреб дитини.

Шкала уникання, своєю чергою, відображає схильність дитини до емоційного відсторонення у стосунках. Цей аспект може виникати, коли

батьки занадто жорстко контролюють дитину або проявляють емоційну холодність, що призводить до формування захисної поведінки та уникнення близькості. Діти, які демонструють високий рівень уникання, частіше розвивають унікальну прив'язаність, що пов'язана з емоційною недовірою і труднощами у формуванні стійких міжособистісних зв'язків. Методика також передбачає генералізований показник прив'язаності, який дозволяє комплексно оцінити загальний рівень довіри та емоційної стабільності дитини у взаєминах. Це особливо корисно для виявлення загальних тенденцій у розвитку прив'язаності та залежності від стилю виховання.

Тест « Тип міжособистісної прив'язаності » з інтернет-джерела Arealme є зручним інструментом для визначення основних типів прив'язаності, які формуються у дітей під впливом батьківського виховання. Цей тест оцінює такі типи прив'язаності, як надійний, тривожний, дезорієнтований та амбівалентний, дозволяючи визначити, який саме з них є домінуючим у досліджуваного. Тип прив'язаності надійний свідчить про високий рівень довіри, емоційної стабільності та впевненості у взаєминах, що зазвичай формується у дітей, вихованих у підтримуючому та чуйно реагуючому середовищі. Водночас, тривожна прив'язаність характеризується емоційною нестабільністю, постійними страхами втратити близьку людину та схильністю до надмірної залежності, що часто пов'язано з непослідовним або гіперопікаючим стилем виховання з боку батьків.

Дезорієнтована прив'язаність проявляється у відсутності стабільності та послідовності у взаєминах, що є результатом змішаних або суперечливих реакцій батьків на потреби дитини. Це часто виникає в умовах жорстокого або непередбачуваного стилю виховання, коли дитина одночасно прагне підтримки та боїться її. Амбівалентна прив'язаність, у свою чергу, характеризується надмірною прив'язаністю до об'єкта і нерівномірністю у вираженні емоцій, що може відображати високий рівень тривожності та недостатність підтримки з боку батьків. За допомогою цього тесту можна виявити провідний тип прив'язаності дитини, що надає дослідникам

можливість простежити залежність між стилем батьківського виховання та емоційним станом дитини у міжособистісних стосунках.

Висновки до розділу 2

У ході організації дослідження була використана низка методик, спрямованих на комплексне вивчення ролі стилю виховання батьків у формуванні типу прив'язаності у дитини. Основними критеріями для вибору інструментів були їхня здатність точно оцінити параметри сімейного виховання, емоційного зв'язку між батьками та дитиною, а також диференційовані показники прив'язаності.

Зокрема, опитувальник «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ) дозволив охопити ключові аспекти стилю батьківського виховання, такі як гіперпротекція, гіпопротекція, домінування та контроль, що впливають на емоційну стабільність та прив'язаність дитини. Анкета на виявлення стилю виховання у сім'ї (Д. Паносенко) була використана для визначення провідного стилю виховання, зокрема ліберального, демократичного та авторитарного, що дозволило простежити зв'язок між цими стилями та формуванням прив'язаності у дітей. Тест на виявлення батьківського стилю спілкування з дитиною (О. Мерзлякова) сприяв оцінці конкретних аспектів комунікації, таких як прийняття, контроль і кооперація, які є важливими факторами для забезпечення емоційної підтримки та довіри у взаєминах.

Методика «Досвід близьких стосунків» (К. Бренан) дала змогу визначити рівень тривожності та уникання у прив'язаності дитини, що сприяло розумінню впливу стилю виховання на емоційний фон та довіру у стосунках. Тест з інтернет-джерела Arealme на визначення типу міжособистісної прив'язаності дозволив класифікувати типи прив'язаності (надійний, тривожний, дезорієнтований та амбівалентний), допомагаючи встановити загальні тенденції та провідні типи прив'язаності у дітей, що виховуються в різних умовах.

Використання цих методик дозволило виявити основні стилі виховання, які сприяють або заважають формуванню надійної прив'язаності та провести детальний аналіз емоційної взаємодії у сім'ї.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ВИХОВАННЯ БАТЬКІВ У ФОРМУВАННІ НАДІЙНОГО ТИПУ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ

3.1. Загальний огляд результатів дослідження

У підрозділі представлено загальний огляд результатів дослідження, зосередженого на вивченні сімейних взаємин, які впливають на тип прив'язаності у дітей. Особлива увага приділяється показникам, що характеризують стиль виховання батьків та тип прив'язаності дітей.

Таблиця 3.1

Результати методики «Аналіз сімейних взаємин»

Змінні	Медіана	Середнє	Відхилення	Мін	Макс
Гіперпротекція	2	2,2	1,3	0	5
Гіпопротекція	3	2,9	1,3	0	5
Потурання	2	1,5	1,2	0	5
Ігнорування потреб підлітка	3	2,5	1,4	0	5
Надмірність вимог	2	2,1	1,5	0	5
Недостатність обов'язків підлітка	2	1,8	1,2	0	5
Надмірність вимог-заборон	2	2,3	1,5	0	5
Недостатність вимог-заборон до дитини	3	2,6	1,6	0	5
Надмірність санкцій	3	2,6	1,8	0	5

Було досліджено різні аспекти сімейних взаємин, які впливають на тип прив'язаності дитини. На основі методики «Аналіз сімейних взаємин» було встановлено, що середній показник гіперпротекції в сім'ях склав 2,2 при медіані 2 та відхиленні 1,3. Це свідчить про певний рівень контролю, хоча значення не є високими, що може вказувати на відносно помірний вплив батьків на дітей у цьому аспекті. Гіпопротекція, навпаки, має середнє значення 2,9, що є дещо вищим, ніж у випадку гіперпротекції, та має медіану

3. Це може свідчити про відсутність достатньої підтримки та уваги до потреб дитини у деяких сім'ях. Така тенденція може призводити до формування ненадійного типу прив'язаності, оскільки дитина не відчуває необхідного захисту.

Показники потурання склали 1,5 у середньому та мають медіану 2, що вказує на те, що батьки в цілому рідко потурають бажанням дитини. Високе відхилення (1,2) свідчить про те, що в окремих сім'ях цей показник може значно коливатися, тобто деякі батьки надають дитині більше свободи, а інші дотримуються суворішого підходу. Ігнорування потреб підлітка виявилось доволі поширеним, зі середнім значенням 2,5 і медіаною 3, що є досить високим показником, і може свідчити про брак уваги до емоційних і соціальних потреб дитини, що може вплинути на її здатність до формування надійного типу прив'язаності. Такі діти можуть почуватися менш емоційно захищеними та менш впевненими у підтримці з боку батьків.

Показник надмірності вимог батьків має середнє значення 2,1, що при медіані 2 свідчить про наявність певного рівня вимогливості, проте не надмірного. Високе відхилення 1,5 може свідчити про те, що у деяких сім'ях вимоги є надмірними, що може призводити до стресу та сприяти розвитку конфліктів у сім'ї, впливаючи на тип прив'язаності. Недостатність обов'язків підлітка в середньому становила 1,8 при медіані 2, що вказує на відносно низький рівень відповідальності, яка покладається на дитину. Це може свідчити про певний рівень потурання або недостатність уваги до формування відповідальності у дитини, що може негативно вплинути на її самостійність та відчуття довіри до батьків як авторитетів.

Надмірність вимог-заборон до дитини, яка має середнє значення 2,3 та медіану 2, також вказує на помірний рівень контролю, проте з відхиленням 1,5, що може свідчити про значні відмінності у сімейних стилях виховання. Це може свідчити про те, що деякі сім'ї покладають суворі обмеження на дітей, тоді як інші надають більше свободи. Недостатність вимог-заборон до дитини має середнє значення 2,6 і є доволі значним показником, що може

вказувати на тенденцію до ліберального підходу до виховання у багатьох сім'ях. Це може мати негативний вплив на формування прив'язаності, адже діти можуть відчувати невпевненість через відсутність чітких меж у поведінці та стосунках із батьками.

Нарешті, надмірність санкцій має середнє значення 2,6 при медіані 3, що є високим показником і свідчить про те, що деякі батьки застосовують жорсткі заходи виховання. Це може призводити до формування тривожної або уникливої прив'язаності у дітей, оскільки вони можуть боятися або уникати батьків. Такий стиль виховання часто впливає на емоційний стан дитини, посилюючи почуття тривоги або неприйняття.

Було досліджено різні стилі виховання, які практикуються в сім'ях та їхній можливий вплив на формування прив'язаності у дітей.

Таблиця 3.2

Провідний стиль виховання батьків

Групи	Кількість	Співвідношення
Гіперопіка	9	20,5%
Демократичний стиль виховання	20	45,5%
Авторитарний стиль виховання	13	29,5%
Ліберальний стиль виховання	2	4,5%

Рис. 2.4. Провідний стиль виховання батьків

Результати аналізу провідного стилю виховання батьків показали, що демократичний стиль є домінуючим у вибірці — 45,5% батьків використовують саме цей підхід. Це підтверджує висновок, що більшість батьків надають своїм дітям певний рівень свободи та підтримки, що є важливим для розвитку надійного типу прив'язаності. Авторитарний стиль виховання застосовують 29,5% батьків, що свідчить про те, що частина батьків надає перевагу жорсткішому контролю, що може мати змішаний вплив на розвиток прив'язаності дитини. Гіперопіка становить 20,5%, що підтверджує її значну, але не домінуючу роль у вихованні, тоді як ліберальний стиль займає найменшу частку — лише 4,5%. Це може свідчити про те, що більшість батьків вважають за необхідне встановлювати певні межі у вихованні, не покладаючись на надмірну свободу.

Таблиця 3.3

Результати методики «Анкета на виявлення стилю виховання у сім'ї»

Змінні	Медіана	Середнє	Відхилення	Мін	Макс
Ліберальний стиль виховання	5	4,9	2,4	0	10
Демократичний стиль виховання	6	6,1	2,7	0	10
Гіперопіка	3	4,1	3,4	0	10
Авторитарний стиль виховання	6	5,7	2,7	0	10

За результатами методики «Анкета на виявлення стилю виховання у сім'ї» було виявлено, що демократичний стиль виховання має найвищі показники серед досліджуваних стилів: середнє значення становить 6,1 при медіані 6, що вказує на поширеність цього стилю серед батьків. Відхилення в 2,7 свідчить про значні варіації у підходах батьків, але в цілому демократичний стиль залишається переважаючим, оскільки більшість батьків надають своїм дітям певну свободу, водночас забезпечуючи належний рівень контролю та підтримки.

Ліберальний стиль виховання має нижче середнє значення (4,9) з медіаною 5, що може свідчити про обмежене використання цього стилю виховання у досліджуваній вибірці. Відхилення 2,4 також вказує на помірну

варіативність у застосуванні цього стилю, але загалом результати демонструють, що батьки рідше обирають ліберальний підхід. Такий стиль може бути менш ефективним для розвитку надійного типу прив'язаності, оскільки надмірна свобода без належної підтримки може призводити до нестачі емоційного зв'язку між батьками та дитиною.

Гіперопіка як стиль виховання демонструє середнє значення 4,1 з медіаною 3, що вказує на його помірне поширення, хоча в деяких сім'ях батьки схильні до надмірного контролю і турботи. Відхилення 3,4 свідчить про значні коливання у застосуванні цього стилю, що може бути пов'язане з індивідуальними відмінностями між батьками. Гіперопіка, як правило, не сприяє формуванню самостійності у дитини, що може негативно впливати на її здатність до побудови надійної прив'язаності.

Авторитарний стиль виховання має середнє значення 5,7 з медіаною 6, що свідчить про доволі високу популярність цього підходу серед деяких батьків. Авторитарний стиль супроводжується чіткими вимогами і контролем, що може створювати певний рівень напруги у відносинах між батьками і дітьми. Хоча відхилення 2,7 свідчить про деякі варіації у рівні авторитарності, цей стиль загалом може сприяти формуванню тривожного типу прив'язаності у дитини, оскільки строгість і жорсткі вимоги можуть знижувати її емоційний комфорт та здатність довіряти іншим.

Результати дослідження вказують на переважання демократичного стилю виховання, який найбільш ефективний для формування надійного типу прив'язаності. Водночас поширеність авторитарного підходу вказує на необхідність проведення додаткової роботи з батьками, щоб допомогти їм розвивати більш гнучкі підходи до виховання, що сприятимуть емоційній стабільності та довірливості дитини.

Результати методики «Тест на виявлення батьківського стилю спілкування з дитиною»

Змінні	Медіана	Середнє	Відхилення	Мін	Макс
Прийняття дитини	4	4,2	2,5	0	8
Відторгнення дитини	4,5	4,2	2,2	0	8
Кооперація	3	3,4	2,1	0	8
Симбіоз з дитиною	4	4,1	2,5	0	8
Контроль	5	4,7	2,1	0	8
Ставлення до невдач	3	3,2	2,6	0	8

Було досліджено різні аспекти батьківського стилю спілкування з дитиною, які впливають на формування її емоційної прив'язаності та психологічного розвитку. Результати методики «Тест на виявлення батьківського стилю спілкування з дитиною» показали, що одним із важливих показників є рівень прийняття дитини. Середнє значення прийняття становить 4,2 при медіані 4, що вказує на помірний рівень прийняття з боку батьків, хоча відхилення у 2,5 свідчить про наявність значної різноманітності в показниках між різними сім'ями. Батьки, які демонструють високий рівень прийняття, створюють емоційно сприятливе середовище для дитини, що є важливим для формування надійного типу прив'язаності, тоді як відсутність або низький рівень прийняття може зумовлювати розвиток тривожного або уникливого типу прив'язаності.

Водночас відторгнення дитини має середнє значення 4,2 з медіаною 4,5, що свідчить про дещо вищий рівень відчуженості або несприйняття з боку батьків у деяких випадках. Відхилення у 2,2 вказує на те, що існують сім'ї, де відторгнення проявляється більш інтенсивно, що може створювати ризики для емоційної стабільності дитини. Відторгнення з боку батьків часто призводить до того, що дитина відчуває нестачу підтримки і схильність до розвитку небажаних поведінкових моделей або емоційної нестабільності.

Показник кооперації між батьками та дитиною виявився нижчим, середнє значення становить 3,4 при медіані 3 і відхиленні 2,1. Це вказує на те, що батьки не завжди прагнуть будувати відносини з дитиною на засадах співпраці, що може обмежувати розвиток у дитини здатності до самостійного прийняття рішень та спільної діяльності. Низький рівень кооперації може свідчити про те, що батьки частіше схильні до одностороннього прийняття рішень, що потенційно знижує рівень довіри між дитиною та батьками.

Симбіоз з дитиною характеризується середнім значенням 4,1 з медіаною 4, що вказує на схильність батьків до збереження тісного емоційного зв'язку з дитиною, іноді навіть до надмірної емоційної залежності. Відхилення 2,5 свідчить про значну варіативність цього показника, що може вказувати на різноманітні прояви симбіозу у різних сім'ях. Надмірний симбіоз може обмежувати розвиток самостійності у дитини та сприяти формуванню певної емоційної залежності від батьків, що, у свою чергу, впливає на здатність дитини до незалежного емоційного функціонування у майбутньому.

Контроль є ще одним важливим показником у стилі спілкування, з середнім значенням 4,7 і медіаною 5. Це свідчить про те, що більшість батьків схильні підтримувати певний рівень контролю над дитиною, хоча відхилення у 2,1 вказує на те, що деякі батьки здійснюють суворий контроль, тоді як інші надають дитині більше свободи. Контроль у вихованні є подвійним аспектом: помірний рівень контролю сприяє формуванню у дитини почуття безпеки та впевненості, але надмірний контроль може пригнічувати самостійність і знижувати рівень довіри.

Ставлення до невдач дитини, яке було виміряно за допомогою методики, має середнє значення 3,2 з медіаною 3 і відхиленням 2,6. Це свідчить про те, що батьки загалом помірно ставляться до невдач дитини, хоча у частині сімей реакція на невдачі є або дуже критичною, або занадто м'якою. Такий контраст у ставленні до невдач може мати вагомий вплив на формування у дитини самооцінки та впевненості у власних силах. Надмірна

критика або, навпаки, уникнення обговорення невдач може призводити до виникнення страху перед помилками та уникнення ризикованих ситуацій.

Результати дослідження свідчать, що стиль спілкування батьків з дитиною значно впливає на формування її емоційної стабільності та типу прив'язаності. Прийняття, симбіоз і контроль є важливими елементами, які можуть як підтримувати, так і обмежувати розвиток надійного типу прив'язаності, залежно від того, в якому ступені та комбінації вони проявляються у взаєминах батьків і дитини.

Таблиця 3.5

Результати методики «Досвід близьких стосунків»

Змінні	Медіана	Середнє	Відхилення	Мін	Макс
Шкала тривожності у відносинах прив'язаності	6	5,5	2,4	1	10
Шкала уникання у відносинах прив'язаності	7	5,9	2,5	0	10
Генералізований показник прив'язаності	4	4,7	2,0	1	10

Було досліджено показники тривожності, уникання та загальний рівень прив'язаності у відносинах, що відображають емоційні особливості учасників у контексті їхньої здатності до встановлення близьких стосунків. За результатами методики «Досвід близьких стосунків» було виявлено, що середній показник тривожності у відносинах прив'язаності становить 5,5 при медіані 6. Це свідчить про наявність певного рівня тривожності у значної частини учасників, що проявляється у їхніх побоюваннях щодо близькості у відносинах та можливості бути відкинутими. Високе значення відхилення у 2,4 вказує на значну варіативність серед учасників: деякі демонструють дуже низький рівень тривожності, в той час як інші, навпаки, характеризуються значним рівнем емоційної нестабільності у відносинах. Такий рівень тривожності може вказувати на те, що частина учасників потребує

стабільності та впевненості з боку партнерів або близьких, що є відображенням їхніх власних моделей прив'язаності, закладених у дитинстві.

Шкала уникання у відносинах прив'язаності має середнє значення 5,9 і медіану 7, що вказує на помірний, але дещо вищий, ніж тривожність, рівень уникання близькості серед учасників. Це означає, що багато з них можуть свідомо чи несвідомо уникати глибоких емоційних зв'язків та обмежувати свою залученість у відносини. Відхилення у 2,5 вказує на те, що деякі учасники значно схильні до уникання, тоді як інші мають більш відкриту позицію щодо близькості. Такі показники свідчать про те, що серед учасників є як ті, хто прагне незалежності та емоційної автономії, так і ті, хто більш готовий до встановлення довірливих відносин. Високий рівень уникання часто асоціюється з раннім досвідом відносин, де були порушені емоційні зв'язки з батьками або брак підтримки, що може призводити до формування уникливої моделі прив'язаності.

Генералізований показник прив'язаності становить середнє значення 4,7 при медіані 4, що вказує на помірний рівень здатності до емоційної прив'язаності серед учасників. Це може означати, що в цілому учасники дослідження здатні до встановлення близьких відносин, однак не всі відчують себе цілком комфортно у таких стосунках. Відхилення у 2,0 свідчить про наявність деякої варіативності в рівнях прив'язаності, що може залежати від індивідуальних особливостей виховання та минулого досвіду учасників у дитинстві. Ті учасники, у яких показник прив'язаності вищий, можуть демонструвати більш високу здатність до встановлення довірливих відносин, тоді як ті, у кого цей показник нижчий, можуть мати схильність до емоційної дистанції.

Загальний аналіз отриманих результатів свідчить про те, що багато учасників мають схильність до уникання та тривожності у близьких відносинах, що може бути наслідком їхніх емоційних моделей, сформованих у дитинстві. Середній рівень генералізованої прив'язаності демонструє, що

хоча багато учасників мають базову здатність до прив'язаності, вона є нестійкою або обмеженою внаслідок невирішених емоційних питань.

Було досліджено типи міжособистісної прив'язаності серед дітей, що дало змогу визначити, які моделі прив'язаності переважають та які особливості характерні для кожного типу.

Таблиця 3.6

Провідний тип прив'язаності дітей

Групи	Кількість	Співвідношення
Надійний тип	25	56,8%
Тривожний тип	14	31,8%
Дезораєнтований тип	3	6,8%
Амбівалентний тип	2	4,5%

Рис. 2.5. Провідний тип прив'язаності дітей

Загальний аналіз типів прив'язаності показує, що надійний тип є провідним серед досліджуваних дітей, складаючи 56,8% від загальної вибірки, що свідчить про наявність здорових та довірливих стосунків у більшості сімей. Тривожний тип прив'язаності, який представлений у 31,8%

випадків, також є досить поширеним, вказуючи на те, що у частини дітей існує потреба в постійному підтвердженні їхньої значущості з боку батьків. Дезорієнтований тип прив'язаності був виявлений у 6,8% дітей, що вказує на меншу поширеність емоційної дезорганізації у досліджуваній групі, хоча ймовірність її виникнення все ж залишається. Амбівалентний тип зустрічається найрідше, його частка складає лише 4,5%, що може бути свідченням стабільності більшості сімей у побудові емоційних зв'язків з дітьми.

Таблиця 3.7

Результати методики «Тип міжособистісної прив'язаності»

Змінні	Медіана	Середнє	Відхилення	Мін	Макс
Надійна прив'язаність	42,5	44,2	23,4	11	87
Тривожна прив'язаність	24	28,8	19,8	0	73
Дезорієнтована прив'язаність	10	13,9	12,5	0	51
Амбівалентна прив'язаність	12	13,2	11,7	0	41

Згідно з результатами методики «Який тип міжособистісної прив'язаності вам притаманний?», середній показник надійної прив'язаності становить 44,2 при медіані 42,5. Високе значення відхилення у 23,4 вказує на суттєву різноманітність у рівнях надійності прив'язаності серед дітей, що є позитивним сигналом щодо потенційної емоційної стабільності значної частини дітей. Це свідчить про те, що багато дітей мають довірливі та стійкі стосунки з батьками, які забезпечують їхню емоційну безпеку, підтримують їхні потреби, що сприяє формуванню впевненості у собі та готовності до встановлення здорових міжособистісних зв'язків у майбутньому.

Тривожна прив'язаність характеризується нижчими середніми показниками, які становлять 28,8 при медіані 24 та відхиленні 19,8. Це свідчить про те, що у частини дітей виникає емоційна напруженість і потреба в постійному підтвердженні з боку близьких, що є характерним для тривожної моделі прив'язаності. Високе відхилення вказує на те, що рівень

тривожності може суттєво коливатися серед дітей залежно від сімейного середовища та стилю виховання. Діти з тривожною прив'язаністю можуть переживати страхи щодо втрати емоційного зв'язку з батьками, що може призводити до проявів надмірної залежності та підвищеної чутливості до змін у стосунках.

Середній показник дезорієнтованої прив'язаності становить 13,9 при медіані 10, що свідчить про меншу поширеність цієї моделі прив'язаності, хоча вона має значне відхилення 12,5, що демонструє різні варіанти прояву дезорієнтації у відносинах. Дезорієнтована прив'язаність часто формується у дітей, що стикаються з непослідовністю або суперечливими емоційними реакціями з боку батьків, що створює нестабільність у їхніх стосунках і відчуття непевності у власній цінності та значимості. Діти з таким типом прив'язаності можуть відчувати одночасно потребу в близькості та страх перед нею, що породжує внутрішню конфліктність та перешкоджає встановленню стабільних зв'язків з іншими.

Амбівалентна прив'язаність має середнє значення 13,2 при медіані 12, що також є відносно низьким показником. Відхилення у 11,7 свідчить про значні індивідуальні варіації у цьому типі прив'язаності. Амбівалентний тип прив'язаності характеризується почуттям непевності та подвійністю у сприйнятті близьких стосунків: дитина одночасно відчуває потребу у підтримці та страх втратити її, що може призводити до суперечливих емоційних реакцій та нестабільності у взаєминах. Діти з таким типом прив'язаності можуть демонструвати емоційну залежність від батьків, що супроводжується підвищеною тривожністю і страхом залишитися без підтримки.

Результати дослідження демонструють значення стилю виховання у формуванні емоційної прив'язаності, підтверджуючи, що сім'ї, де діти отримують належний рівень підтримки та турботи, здебільшого сприяють формуванню надійної прив'язаності, тоді як відсутність стабільності або

суперечливість у вихованні можуть сприяти розвитку тривожної, дезорієнтованої чи амбівалентної моделей прив'язаності.

3.2. Встановлення залежності типу прив'язаності від типу виховання

У цьому підрозділі представлено аналіз зв'язку між стилем виховання батьків та типом прив'язаності, що формується у дітей. Використання однофакторного дисперсійного аналізу дозволило встановити статистично значущі відмінності між групами. Було розглянуто, як різні стилі виховання – демократичний, авторитарний, ліберальний та гіперопіка – впливають на рівень надійної, тривожної, дезорієнтованої та амбівалентної прив'язаності.

Таблиця 3.8

Залежність типу прив'язаності від типу виховання батьків (однофакторний дисперсійний аналіз)

Змінні	Р значущість	Середнє серед батьків з	Середнє серед батьків з	Середнє серед батьків з	Середнє серед батьків з
		гіперопікою	демократичним типом	авторитарним типом	ліберальним типом
Надійна прив'язаність	0,001*	31,7	51,4	41,1	47
Тривожна прив'язаність	0,001*	28,8	25,8	31,5	39
Дезорієнтована прив'язаність	0,001*	17	12	14,6	13,5
Амбівалентна прив'язаність	0,001*	22,3	10,7	12,6	0,5

Примітка «» - групи, які мають статистично значущі відмінності.*

Було досліджено зв'язок між типом виховання батьків та типом прив'язаності у дітей, використовуючи однофакторний дисперсійний аналіз для визначення статистично значущих відмінностей. Згідно з результатами, значення рівня значущості для всіх змінних складає 0,001, що вказує на наявність статистично значущих відмінностей між групами, і це підтверджує,

що різні стилі виховання мають помітний вплив на формування типу прив'язаності.

Серед дітей, батьки яких демонструють демократичний стиль виховання, рівень надійної прив'язаності є найвищим і становить у середньому 51,4. Це свідчить про те, що демократичний стиль виховання, який характеризується балансом між свободою та контролем, найсприятливіше впливає на розвиток надійної прив'язаності у дітей. Батьки, які застосовують демократичний підхід, надають підтримку і заохочують самостійність, що сприяє формуванню довірливих і стабільних емоційних зв'язків між ними та дітьми. Водночас, показники надійної прив'язаності серед дітей з батьками, що використовують ліберальний стиль, теж є доволі високими (47), хоча дещо нижчими порівняно з демократичним стилем. Це може бути пов'язане з тим, що ліберальний стиль виховання, хоча й надає дітям свободу, іноді не забезпечує достатньої підтримки, необхідної для формування максимально стабільної емоційної прив'язаності.

Гіперопіка демонструє найнижчий показник надійної прив'язаності, який становить лише 31,7, що свідчить про негативний вплив надмірного контролю на розвиток довірливих стосунків. Гіперопіка обмежує самостійність дитини, створюючи залежність і обмежуючи її здатність до самостійного прийняття рішень. Авторитарний стиль виховання також демонструє порівняно низький рівень надійної прив'язаності (41,1), що вказує на те, що суворі правила та обмеження з боку батьків обмежують можливість дітей встановлювати емоційно стабільні та довірливі відносини.

Тривожна прив'язаність виявилася найбільш вираженою серед дітей з ліберальним типом виховання, середній показник становить 39, що є найвищим значенням у цій категорії. Це може свідчити про те, що надмірна свобода без належного емоційного контролю та підтримки з боку батьків породжує у дітей відчуття невизначеності, що може підсилювати їхню емоційну напруженість та потребу у підтвердженні своєї значущості. Авторитарний тип виховання також має значний рівень тривожної

прив'язаності (31,5), що може бути пов'язане з тим, що суворі вимоги та низький рівень емоційної підтримки з боку батьків призводять до виникнення страхів щодо втрати стосунків або недостатньої уваги. Гіперопіка також сприяє формуванню тривожної прив'язаності (28,8), оскільки надмірний контроль і обмеження з боку батьків створюють у дитини постійне відчуття тиску та залежності від їхньої уваги.

Дезорієнтована прив'язаність має найвищий рівень серед дітей з гіперопікаючими батьками, що становить 17. Це підтверджує, що надмірна опіка і контроль можуть спричиняти у дітей емоційну дезорганізацію та відчуття амбівалентності, де потреба у близькості постійно суперечить потребі у самостійності. Найнижчий рівень дезорієнтованої прив'язаності спостерігається серед дітей з демократичними батьками (12), що свідчить про позитивний вплив балансу між контролем та свободою на емоційну стабільність дітей.

Амбівалентна прив'язаність найбільш виражена серед дітей з гіперопікаючими батьками (22,3), що вказує на сильну залежність від батьків та тривожність щодо їхньої уваги. Натомість серед дітей з ліберальним вихованням цей показник є найнижчим і становить лише 0,5, що може свідчити про емоційну автономію дітей у таких сім'ях, хоча це також може позначатися на потребі у підтвердженні близькості.

Результати однофакторного дисперсійного аналізу підтверджує, що різні стилі виховання мають суттєвий вплив на формування типу прив'язаності у дітей. Було встановлено, що демократичний стиль виховання є найбільш сприятливим для розвитку надійної прив'язаності, тоді як гіперопіка, авторитарний та ліберальний стилі можуть призводити до формування різних форм ненадійної прив'язаності, зокрема тривожної та дезорієнтованої, що створює ризики для емоційної стабільності дитини.

Таблиця 3.9

Кореляційний аналіз показників дослідження серед батьків з гіперопікою

Змінні	Гіперопіка	Демократичний стиль	Авторитарний стиль	Ліберальний стиль
Прийняття дитини	-	-	-0,713*	-
Симбіоз з дитиною	-	-	-0,728*	-
Шкала тривожності у відносинах прив'язаності	-	-	0,749*	0,718*
Генералізований показник прив'язаності	-0,836*	-	-0,855*	-
Надійна прив'язаність	-	-0,717*	-	-
Тривожна прив'язаність	-	0,801*	-	-

Примітка «» - статистично значущі взаємозв'язки.*

Було проведено кореляційний аналіз показників дослідження серед батьків, що застосовують гіперопіку, для виявлення статистично значущих взаємозв'язків між стилем виховання та показниками прив'язаності у дітей. Згідно з результатами, було виявлено сильний негативний зв'язок між авторитарним стилем виховання та рівнем прийняття дитини, де коефіцієнт кореляції становить -0,713. Це свідчить про те, що в умовах авторитарного виховання, особливо при одночасній гіперопіці, рівень прийняття дитини значно знижується. Така модель поведінки батьків, які контролюють та обмежують свободу дитини, створює емоційну дистанцію, що може негативно вплинути на розвиток довірливих стосунків і призводити до формування ненадійної прив'язаності.

Ще одним важливим показником є симбіоз з дитиною, який також має негативний зв'язок з авторитарним стилем виховання, із коефіцієнтом кореляції $-0,728$. Це свідчить про те, що в умовах гіперопіки та авторитаризму, хоча батьки прагнуть контролювати кожен аспект життя дитини, вони не досягають справжньої емоційної близькості. Внаслідок цього формується модель відносин, де батьки діють на основі жорсткого контролю, обмежуючи прояви автономії дитини, що може створювати труднощі у її подальшому емоційному розвитку.

Шкала тривожності у відносинах прив'язаності має сильний позитивний зв'язок з авторитарним стилем виховання ($0,749$) та з ліберальним стилем виховання ($0,718$), що вказує на підвищений рівень тривожності у дітей, чиї батьки або надмірно контролюють, або, навпаки, надають надто багато свободи. Це свідчить про те, що як надмірний контроль, так і недостатній рівень структурованості у відносинах не сприяють формуванню емоційної стабільності у дітей, а навпаки, створюють напруженість та непевність у стосунках. Підвищена тривожність є сигналом того, що дитина потребує додаткової підтримки та впевненості у емоційній надійності батьків, що особливо складно забезпечити в умовах, де стиль виховання є нестабільним або суперечливим.

Генералізований показник прив'язаності показує сильний негативний зв'язок як із гіперопікою ($-0,836$), так і з авторитарним стилем ($-0,855$). Це вказує на те, що в умовах надмірної опіки або жорсткого контролю діти демонструють знижену здатність до формування стабільної прив'язаності, що може негативно вплинути на їхню соціальну адаптацію та сприйняття міжособистісних стосунків у майбутньому. Надмірна опіка обмежує можливість дитини розвивати власну автономію, а авторитарний контроль створює відчуття несвободи та відчуження, що знижує загальну здатність дитини до формування позитивних прив'язаностей.

Важливим результатом є також негативний кореляційний зв'язок між демократичним стилем виховання та рівнем надійної прив'язаності ($-0,717$),

що може свідчити про те, що навіть демократичний підхід, якщо він супроводжується елементами гіперопіки, може не завжди гарантувати повноцінну емоційну стабільність у дітей. Це підкреслює, що поєднання різних стилів виховання, особливо коли гіперопіка супроводжує демократичний стиль, може породжувати суперечливі емоції та невпевненість.

Тривожна прив'язаність, навпаки, демонструє позитивний зв'язок із демократичним стилем виховання (0,801), що свідчить про можливість підвищеної тривожності у випадках, коли батьки поєднують свободу вибору з надмірною турботою та контролем. Така ситуація, ймовірно, виникає через те, що дитина отримує суперечливі сигнали – з одного боку, свободу, а з іншого – пильний контроль, що породжує емоційне напруження та формує у дитини потребу у постійній підтримці та підтвердженні власної значущості.

Таким чином, результати кореляційного аналізу підкреслюють, що різні стилі виховання у поєднанні з елементами гіперопіки, особливо авторитарний та ліберальний, сприяють формуванню тривожної моделі прив'язаності та знижують загальний рівень емоційної стабільності у дітей.

Таблиця 3.10

Кореляційний аналіз показників дослідження серед батьків з демократичним стилем

Змінні	Гіперопіка	Демократичний стиль	Авторитарний стиль	Ліберальний стиль
Ігнорування потреб підлітка	-	-	-0,560*	-
Прийняття дитини	-	0,581*	-	-
Кооперація	-	0,866*	-	0,877*
Контроль	-	-0,795*	-	-0,752*
Ставлення до невдач	-	-	-0,528*	-

Шкала уникання у відносинах прив'язаності	-	-0,673*	-	-0,781*
Генералізований показник прив'язаності	-	0,649*	-	0,557*
Надійна прив'язаність	-	0,714*	-	0,539*
Тривожна прив'язаність	-	-0,559*	-	-0,514*

Примітка «» - статистично значущі взаємозв'язки.*

Було проведено кореляційний аналіз для дослідження залежності між демократичним стилем виховання батьків та різними аспектами емоційної прив'язаності у дітей, що дозволило виявити статистично значущі зв'язки. Виявилось, що прийняття дитини демонструє позитивний зв'язок із демократичним стилем виховання (коефіцієнт кореляції 0,581), що вказує на те, що у сім'ях, де батьки надають дитині певну свободу в межах контролю, створюються умови для її прийняття як особистості. Це важливо для емоційного розвитку, оскільки прийняття дозволяє дитині відчувати безумовну підтримку та довіру з боку батьків, що є фундаментом для формування надійної прив'язаності.

Кооперація також має сильний позитивний зв'язок із демократичним стилем виховання (0,866) та з ліберальним стилем (0,877), що свідчить про схильність батьків у цих групах до спільного прийняття рішень та залучення дитини до обговорення сімейних питань. Високий рівень кооперації сприяє формуванню довіри у стосунках, надає дитині можливість відчувати свою значущість та впливає на розвиток самостійності. Це дозволяє уникнути емоційної залежності та сприяє формуванню стійкої та надійної прив'язаності. Діти, які виростають у таких умовах, мають вищий рівень емоційної стабільності та впевненості у собі, оскільки відчувають, що їхня думка важлива.

Контроль, навпаки, має негативний зв'язок із демократичним (-0,795) та ліберальним стилем (-0,752), що підкреслює, що ці стилі виховання не акцентують надмірний контроль над дитиною. Зниження рівня контролю сприяє розвитку в дитини здатності до самостійного прийняття рішень, стимулює її ініціативність та здатність до самоорганізації. Надмірний

контроль обмежує дитину, створюючи у неї відчуття залежності, що, в свою чергу, може негативно впливати на її здатність до побудови довірливих стосунків. Відсутність надмірного контролю дозволяє дитині відчувати себе більш захищеною та здатною діяти самостійно, що є необхідним для розвитку надійної прив'язаності.

Шкала уникання у відносинах прив'язаності має значний негативний зв'язок як із демократичним стилем (-0,673), так і з ліберальним (-0,781), що свідчить про те, що в сім'ях, де присутній елемент свободи та взаємоповаги, діти не уникають близькості. Це підкреслює важливість відкритого та підтримуючого середовища для емоційного розвитку дитини. Уникання у відносинах прив'язаності часто асоціюється з відсутністю емоційної підтримки або негативним досвідом близькості, а у сім'ях з демократичним та ліберальним стилем діти, навпаки, отримують необхідну підтримку та відчують готовність до відкритих стосунків з іншими.

Генералізований показник прив'язаності має позитивний зв'язок із демократичним стилем (0,649) та ліберальним (0,557), що вказує на те, що у сім'ях, де батьки надають дітям можливість для самовираження та самостійності, формується більш стійкий тип прив'язаності. Такі діти відчують себе впевнено в емоційній підтримці з боку батьків, що сприяє формуванню стабільного типу прив'язаності. Крім того, надійна прив'язаність демонструє позитивний зв'язок із демократичним стилем (0,714) та ліберальним стилем (0,539), що ще раз підтверджує важливість демократичного підходу для розвитку довірливих і відкритих стосунків між батьками та дітьми.

Цікаво, що тривожна прив'язаність демонструє негативний зв'язок як із демократичним стилем (-0,559), так і з ліберальним (-0,514), що свідчить про зниження рівня тривожності у дітей, вихованих у таких умовах. Відсутність тривожності в прив'язаності дозволяє дитині формувати більш стабільні стосунки без відчуття постійного страху втратити підтримку. Це підтверджує, що демократичний і ліберальний стилі, які передбачають

повагу до особистих кордонів дитини та підтримку, сприяють розвитку спокійного та впевненого типу прив'язаності, що надзвичайно важливо для подальших міжособистісних стосунків.

Результати кореляційного аналізу підкреслюють, що демократичний та ліберальний стилі виховання є найбільш сприятливими для формування надійного типу прив'язаності у дітей.

Таблиця 3.11

Кореляційний аналіз показників дослідження серед батьків з авторитарним стилем

Змінні	Гіперопіка	Демократичний стиль	Авторитарний стиль	Ліберальний стиль
Гіперпротекція	0,515*	-	-	-
Потурання	-	-	0,399*	-
Недостатність обов'язків підлітка	-	0,405*	-	-
Недостатність вимог-заборон до дитини	-	-	-0,470*	-0,334*
Надмірність санкцій	0,537*	-0,360*	0,357*	0,427*
Прийняття дитини	-	0,345*	-	-
Відторгнення дитини	-	-	0,671*	0,521*
Кооперація	-	-	-	-
Симбіоз з дитиною	-	-	-0,329*	-
Контроль	-0,358*	0,484*	-	-
Шкала уникання у відносинах прив'язаності	-	0,302*	-	-
Надійна прив'язаність	-0,526*	-	-0,656	-0,623*
Тривожна прив'язаність	0,589*	-	-	-

Примітка «» - статистично значущі взаємозв'язки.*

Було проведено кореляційний аналіз для вивчення залежностей між авторитарним стилем виховання батьків та різними показниками прив'язаності й виховання у дітей, що дало змогу виявити декілька

статистично значущих зв'язків. Згідно з результатами, гіперпротекція демонструє позитивний зв'язок з гіперопікою (коефіцієнт кореляції 0,515), що свідчить про тенденцію батьків, які використовують гіперопіку, посилювати захисні обмеження для дитини, часто без урахування її самостійності. Це вказує на бажання батьків убезпечити дитину від будь-яких труднощів, що, в свою чергу, може спричинити залежність дитини від їхньої підтримки та обмежити її емоційну та психологічну самостійність.

Надмірність санкцій також виявляє позитивний зв'язок з гіперопікою (0,537) і авторитарним стилем (0,357), а також з ліберальним стилем (0,427). Це підкреслює, що в умовах авторитарного виховання часто використовуються жорсткі заходи контролю, що може призводити до того, що дитина відчуває постійний тиск та страх перед покаранням. Такий підхід підвищує емоційну напруженість у відносинах, знижує довіру дитини до батьків і може знижувати її впевненість у собі та сприяти формуванню тривожної прив'язаності. Навіть у ліберальному стилі надмірні санкції можуть підсилювати почуття тривожності, якщо дитина сприймає батьків як джерело потенційного ризику, що підвищує емоційне напруження у відносинах.

Відторгнення дитини має сильний позитивний зв'язок із авторитарним стилем (0,671) та ліберальним (0,521), що свідчить про високий рівень емоційного відчуження в цих моделях виховання. Авторитарний стиль, орієнтований на жорсткий контроль, обмежує можливість дитини відчувати себе емоційно захищеною та прийнятою. Батьки в таких випадках можуть не помічати індивідуальних потреб дитини, що може призводити до формування недовірливих стосунків та емоційного дистанціювання, підвищуючи ризик формування тривожного типу прив'язаності. У ліберальному стилі відторгнення може виникати через низький рівень залученості батьків, що також може призводити до нестачі емоційної підтримки.

Недостатність вимог-заборон демонструє негативний зв'язок як із авторитарним стилем (-0,470), так і з ліберальним (-0,334), що свідчить про те, що батьки в цих групах менш схильні до встановлення чітких меж. Така ситуація може знижувати у дитини відчуття стабільності та захищеності, адже відсутність чітких обмежень може спричиняти почуття невпевненості у власній поведінці та відносинах з іншими. Водночас демократичний стиль демонструє позитивний зв'язок з недостатністю обов'язків підлітка (0,405), що вказує на тенденцію уникати надмірної відповідальності для дитини, однак такий підхід може мати подвійний ефект: з одного боку, дитина відчуває емоційну свободу, а з іншого — може не набути достатніх навичок самостійності.

Прийняття дитини демонструє позитивний зв'язок з демократичним стилем (0,345), що підкреслює, що в умовах більш збалансованого виховання батьки приділяють увагу індивідуальним потребам дитини, створюючи сприятливі умови для її емоційного розвитку. Такий підхід підтримує впевненість дитини у своїй цінності та важливості, сприяє формуванню надійної прив'язаності.

Що стосується симбіозу з дитиною, він демонструє негативний зв'язок з авторитарним стилем (-0,329), що вказує на брак тісної емоційної взаємодії. У авторитарних відносинах, де основою є жорсткий контроль, емоційна взаємозалежність зменшується, що може призводити до емоційного відчуження. Надійна прив'язаність має негативний зв'язок із гіперопікою (-0,526), авторитарним стилем (-0,656) та ліберальним стилем (-0,623), що підтверджує, що надмірний контроль або, навпаки, надмірна свобода, можуть знижувати рівень довіри та стабільності у відносинах. В обох випадках дитина може відчувати себе емоційно незахищеною, що перешкоджає формуванню надійної прив'язаності.

Тривожна прив'язаність має позитивний зв'язок з гіперопікою (0,589), що свідчить про схильність до підвищеного рівня тривожності у дітей, вихованих в умовах надмірної турботи та опіки. Така прив'язаність часто

супроводжується емоційною залежністю від батьків та страхом втратити їхню підтримку, що підвищує рівень емоційного напруження у відносинах і знижує здатність дитини до побудови самостійних та здорових взаємин у майбутньому.

3.3. Рекомендації щодо виховання та формування надійного типу прив'язаності у дитини

У процесі виховання дітей важливо дотримуватися демократичного стилю виховання, який передбачає баланс між контролем та свободою. Результати емпіричного дослідження показали, що діти, чиї батьки використовують демократичний підхід, частіше формують надійний тип прив'язаності. Демократичний стиль виховання, при якому батьки одночасно забезпечують належний рівень контролю та свободи для дитини, сприяє її емоційній стабільності. Такий підхід дозволяє дитині відчувати себе впевненою, знати, що її підтримують, але водночас розуміти межі власної поведінки. Важливо створювати умови, де дитина має можливість самостійно приймати рішення, але при цьому відчуває, що в разі потреби батьки завжди готові підтримати. Саме демократичний підхід, заснований на взаємоповазі та довірі, є найефективнішим для формування надійної прив'язаності у дітей, оскільки він знижує рівень тривожності та сприяє побудові довірливих стосунків.

Підтримка та емоційна близькість є важливими компонентами, що забезпечують здоровий емоційний розвиток дитини. Результати дослідження вказують на те, що діти, які отримують від батьків достатній рівень емоційної підтримки та безумовного прийняття, частіше демонструють надійну прив'язаність. Безумовне прийняття означає, що дитина відчуває себе важливою та цінною незалежно від своїх успіхів чи невдач. Батьки, які проявляють емоційну чуйність, здатні розпізнати емоційні потреби своєї дитини та задовольняти їх, що створює відчуття безпеки та довіри. Така емоційна близькість є важливим фактором, який сприяє формуванню стійкої

емоційної прив'язаності, а також підтримує розвиток соціальних навичок дитини. Це особливо актуально для сімей, у яких спостерігається низький рівень емоційної підтримки, що, за результатами дослідження, може призводити до розвитку тривожних типів прив'язаності.

Важливим аспектом, якого слід уникати, є авторитарний контроль та гіперопіка, що можуть мати негативний вплив на формування емоційної прив'язаності. Результати дослідження показали, що надмірний контроль, як і гіперопіка, призводять до підвищення рівня тривожності у дітей, а також сприяють формуванню дезорієнтованої та амбівалентної прив'язаності. Авторитарний стиль виховання, що базується на жорсткому контролі та вимогах, обмежує можливість дитини вільно виражати свої емоції та приймати самостійні рішення, що призводить до емоційної залежності та почуття страху перед помилками. Гіперопіка, у свою чергу, створює надмірну залежність дитини від батьків, що також обмежує її здатність до самостійного розвитку. Важливо зменшити рівень авторитарного контролю, надаючи дитині більше можливостей для самовираження, а також знижувати рівень гіперопіки, підтримуючи її у розвитку самостійності.

Встановлення чітких меж та обов'язків є необхідною складовою для створення впевненості та стабільності в житті дитини. Важливо, щоб діти знали, що існують чіткі правила, яких слід дотримуватися, і що ці правила є справедливими та послідовними. Згідно з результатами дослідження, недостатність чітких вимог та обов'язків з боку батьків може призводити до емоційної нестабільності та формування ненадійної прив'язаності, оскільки діти відчують невизначеність і нестачу підтримки. Встановлення чітких меж допомагає дитині зрозуміти, що її поведінка має наслідки, і водночас підтримує її відчуття захищеності. Це також сприяє розвитку відповідальності та самодисципліни, що є важливими аспектами для формування надійної прив'язаності. Батьки повинні забезпечувати чіткість своїх вимог, але водночас залишатися відкритими до обговорення цих правил, що створює атмосферу довіри і взаєморозуміння.

Підвищення батьківської компетентності є важливим напрямком роботи для спеціалістів, що працюють з дітьми та сім'ями. Враховуючи результати дослідження, які вказують на позитивний вплив демократичного стилю виховання на формування надійного типу прив'язаності, необхідно організовувати тренінги та освітні програми для батьків, спрямовані на формування ефективних виховних стратегій. Такі заходи можуть включати навчання батьків навичкам емоційної чуйності, встановлення чітких меж та правил, а також підтримку у створенні атмосфери довіри та взаєморозуміння. Залучення батьків до таких програм дозволяє підвищити їхню усвідомленість щодо виховних підходів, що, у свою чергу, сприяє покращенню якості взаємин з дітьми та формуванню надійної прив'язаності.

Психологічна підтримка сімей з ризиком формування ненадійної прив'язаності є важливою складовою роботи спеціалістів. Результати дослідження свідчать, що авторитарний та гіперопікаючий стилі виховання часто призводять до формування тривожних, дезорієнтованих та амбівалентних типів прив'язаності у дітей. Тому спеціалісти повинні звертати особливу увагу на такі сім'ї та проводити роботу з батьками, що використовують подібні стилі виховання. Це може включати групові сесії або індивідуальні консультації, спрямовані на корекцію виховних стратегій, розвиток у батьків розуміння потреб дитини, а також навчання навичкам емоційної підтримки та взаємодії. Особлива увага має приділятися зниженню рівня контролю та розвитку навичок довірливого спілкування, що є важливим для формування здорових емоційних зв'язків між батьками та дітьми.

Індивідуальне консультування батьків є ефективним методом надання підтримки та корекції виховних стратегій. Спеціалісти повинні працювати з батьками, щоб допомогти їм краще зрозуміти вплив їхнього стилю виховання на емоційний стан та розвиток дитини. На основі результатів дослідження, де було встановлено, що демократичний стиль сприяє формуванню надійної прив'язаності, а авторитарний та гіперопікаючий стилі спричиняють

розвиток тривожної та дезорієнтованої прив'язаності, індивідуальне консультування може включати аналіз поведінки батьків, виявлення проблемних аспектів та розробку рекомендацій для їх корекції. Спеціалісти мають надавати конкретні поради щодо покращення взаємодії з дитиною, встановлення чітких, але гнучких меж, а також розвитку емоційної чуйності. Індивідуальний підхід дозволяє враховувати специфіку кожної сім'ї та потреби дитини, що робить такі консультації надзвичайно ефективними для формування надійної прив'язаності та емоційної стабільності у дітей.

Висновки до розділу 3

У ході емпіричного дослідження було встановлено, що стиль виховання батьків має суттєвий вплив на формування типу прив'язаності у дітей. Зокрема, демократичний стиль виховання, що поєднує підтримку, контроль і свободу, сприяє формуванню надійного типу прив'язаності. Діти, виховані в умовах демократичного стилю, демонструють високий рівень емоційної стабільності, відчують підтримку і прийняття з боку батьків, що формує у них впевненість у собі та готовність до встановлення здорових міжособистісних зв'язків у майбутньому.

Натомість авторитарний стиль виховання, що характеризується жорсткими вимогами і контролем, часто спричиняє розвиток тривожної прив'язаності у дітей. Такі діти відчують постійний тиск з боку батьків, що негативно впливає на їхню здатність до емоційної відкритості та формування довірливих відносин. Ліберальний стиль виховання, попри надання дітям значної свободи, не завжди забезпечує належний рівень підтримки, що може призводити до формування амбівалентного типу прив'язаності.

Гіперопіка, що супроводжується надмірною турботою та обмеженням самостійності дитини, сприяє формуванню дезорієнтованої прив'язаності. Діти, що виховуються в умовах гіперопіки, мають схильність до емоційної

залежності від батьків, що перешкоджає їхньому розвитку самостійності та впевненості у собі.

Результати дослідження підкреслюють важливість застосування демократичного стилю виховання для формування надійної прив'язаності у дітей. Важливо, щоб батьки забезпечували збалансоване поєднання контролю, підтримки і свободи, що створює сприятливі умови для емоційного розвитку дитини, її впевненості у собі та готовності до побудови здорових соціальних зв'язків.

ВИСНОВКИ

В умовах постійної небезпеки, вимушеного переселення та психологічної напруги багато сімей стикаються зі складнощами у забезпеченні емоційної стабільності для своїх дітей. Ці фактори створюють додаткові виклики для батьків, що потребують перегляду їх виховних стратегій. Зокрема, на тлі зростання рівня стресу серед дорослих, батькам стає важче зберігати спокій та емоційну підтримку, що в свою чергу впливає на процес формування надійного типу прив'язаності у дітей. У цей період важливо, щоб батьки фокусувалися на створенні безпечної та емоційно підтримуючої атмосфери для своїх дітей, незважаючи на власні труднощі.

Відповідно до мети та поставлених завдань дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. Формування надійного типу прив'язаності є складним і багатовимірним процесом, який залежить від різних чинників, включаючи стиль виховання батьків. Надійний тип прив'язаності виступає основою для психічного благополуччя дитини, її емоційної стійкості, соціальної адаптації та здатності до побудови гармонійних міжособистісних стосунків. Наше дослідження підтвердило, що найбільш сприятливим для формування надійної прив'язаності є авторитетний стиль виховання, який забезпечує оптимальний баланс між емоційною підтримкою та дисципліною. Натомість, авторитарний, потуральний та неглектний стилі створюють ризики формування тривожного, уникаючого або дезорганізованого типів прив'язаності у дітей.

2. Емпіричне дослідження показало, що стиль виховання батьків має суттєвий вплив на формування типу прив'язаності у дітей. Виявлено, що демократичний стиль виховання, який поєднує підтримку, свободу та помірний контроль, є найбільш сприятливим для розвитку надійної прив'язаності. Результати показали, що діти, чії батьки використовують демократичний стиль виховання, демонструють найвищий рівень надійної прив'язаності. Водночас, ліберальний стиль виховання також сприяє

розвитку надійної прив'язаності, проте з нижчими показниками, що свідчить про можливу недостатність підтримки у таких сім'ях.

Авторитарний стиль виховання, який супроводжується високим рівнем контролю та суворими вимогами, має порівняно нижчий рівень надійної прив'язаності. Це свідчить про те, що строгість та жорсткі обмеження знижують емоційну близькість між батьками та дитиною, що негативно впливає на формування надійних емоційних зв'язків. Найнижчий рівень надійної прив'язаності виявлено у дітей з батьками, які використовують гіперопіку. Надмірний контроль з боку батьків обмежує можливості дитини для розвитку самостійності та довіри, що суттєво знижує якість емоційного зв'язку.

Результати дослідження також свідчать про те, що ліберальний стиль виховання має найвищий рівень тривожної прив'язаності (39), що вказує на недостатність структурованості та емоційного контролю, які можуть породжувати невпевненість і емоційну нестабільність у дітей. Авторитарний стиль виховання також асоціюється з підвищеною тривожною прив'язаністю, оскільки суворі вимоги без належної емоційної підтримки створюють напруженість у стосунках. Гіперопіка сприяє розвитку тривожної прив'язаності через надмірний контроль та обмеження.

Дезорієнтована прив'язаність найбільш виражена серед дітей, вихованих у стилі гіперопіки, що підтверджує негативний вплив надмірної опіки на емоційну стабільність дитини. Найнижчий рівень дезорієнтованої прив'язаності виявлено серед дітей, чиї батьки використовують демократичний підхід, що підкреслює важливість балансу між свободою та контролем для формування емоційної стійкості.

Амбівалентна прив'язаність найбільш виражена у дітей з гіперопікаючими батьками, що свідчить про залежність та тривожність через надмірну увагу з боку батьків. Натомість, найнижчий рівень амбівалентної прив'язаності виявлено у дітей, вихованих у ліберальному стилі, що може

свідчити про емоційну автономію таких дітей, хоча і з певним ризиком недостатності емоційної підтримки.

Результати однофакторного дисперсійного аналізу підтвердили статистично значущі відмінності між групами за типом прив'язаності. Це свідчить про те, що стиль виховання батьків дійсно впливає на формування типу прив'язаності у дітей: демократичний стиль сприяє розвитку надійної прив'язаності, тоді як авторитарний, гіперопіка та ліберальний стилі можуть призводити до розвитку ненадійних типів прив'язаності, таких як тривожна, дезорієнтована або амбівалентна.

3. Математико-статистичний аналіз зв'язків між надійним типом прив'язаності та стилем виховання батьків підтвердив, що стиль виховання має суттєвий вплив на тип прив'язаності. Кореляційний аналіз показав сильний позитивний зв'язок між демократичним стилем виховання та надійним типом прив'язаності, що підкреслює, що підтримка, чітка структурованість та емоційна близькість батьків сприяють формуванню надійної прив'язаності. Авторитарний стиль виховання мав сильний позитивний зв'язок з тривожною прив'язаністю, що свідчить про підвищену емоційну напруженість і залежність дитини від батьків у таких умовах. Гіперопіка була пов'язана з найвищим рівнем дезорганізованої прив'язаності, що вказує на суперечливі емоційні сигнали та недостатню автономію дитини. Ліберальний стиль виховання також продемонстрував сильну кореляцію з тривожною прив'язаністю, що свідчить про відсутність структурованих рамок і підтримки, необхідних для емоційної стабільності дитини. Крім того, відторгнення дитини мало сильний позитивний зв'язок із авторитарним стилем виховання, що вказує на емоційне відчуження в цих стосунках.

Отримані результати підтверджують гіпотезу, що стиль виховання батьків суттєво впливає на формування типу прив'язаності у дитини. Зокрема, було встановлено, що демократичний стиль виховання, який характеризується підтримкою, емоційною близькістю та чіткою структурованістю, сприяє формуванню надійного типу прив'язаності у дітей.

Авторитарний стиль виховання, навпаки, асоціюється з підвищеною тривожністю дитини та емоційною залежністю. Гіперопіка веде до дезорганізованої прив'язаності, що обмежує автономію дитини та призводить до суперечливих емоційних сигналів. Таким чином, батьки, які демонструють підтримку та чутливість до потреб дитини, забезпечують найкращі умови для формування надійної прив'язаності, тоді як надмірний контроль або байдужість сприяють розвитку ненадійних типів прив'язаності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдурахманов, Р. С. (2024). Вплив типів прив'язаності на формування та розв'язання конфліктів у романтичних стосунках.
2. Гавриловська, К. П. (2024). Дослідження типу прив'язаності жінок у контексті їх шлюбного вибору. Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від «26» квітня 2024 року), 144.
3. Гавриловська, К., Пирог, Г., & Паламар, А. (2024). Особливості сімейної взаємодії осіб із різними типами прив'язаності. Журнал соціальної та практичної психології, (3), 50-55.
4. Глушенко, К. О. (2021). Теоретичні засади формування прив'язаності у дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, (40), 113-119.
5. Жиколяк, Р. Л. (2024). Формування емоційного інтелекту дітей в сім'ї.
6. Зарицька, Є. (2022). Вплив стилів прив'язаності на самооцінку студентів.
7. Звянцева, О. Р. (2021). Особливості самооцінки підлітків з різними типами прихильності.
8. Іванчикова, О. В. (2024). Чинники виникнення й формування співзалежності. Молодий вчений.
9. Клименко, А. М. (2024). Особливості дитячо-батьківських стосунків у осіб юнацького віку з деструктивними типами прив'язаності.
10. Кожевнікова, Д., & Крижановська, З. Ю. (2022). Емоційна прив'язаність підлітків як чинник їх самоствалення. In Актуальні проблеми клінічної психології та нейропсихології. Волинський національний університет імені Лесі Українки.
11. Коляда, Н., Тарасюк, Д., & Клименко, А. (2024). Корекція деструктивних типів прив'язаності осіб юнацького віку з різними дитячо-батьківськими стосунками. Перспективи та інновації науки, (5 (39)).

- 12.Коротких, Ю. (2021). Психологічні особливості прив'язаності людини до місця через призму міжособистісних стосунків.
- 13.Коцан, О. (2022). «Життя проходить повз мене»: вираженість синдрому fomo у підлітків з різними стилями прив'язаності.
- 14.Крижановська, З. Ю. (2021). Надійний тип прив'язаності як основа розвитку психічного здоров'я дитини. In Сучасні психологічні тенденції підтримки та відновлення психічного здоров'я особистості: теорія та практика. Українська інженерно-педагогічна академія.
- 15.Крижановська, З. Ю. (2022). Типи прив'язаності та їх корекція.
- 16.Крижановська, З. Ю., & Пілецька, О. (2022). Психоаналітичні погляди на романтичні взаємини в контексті теорії прив'язаності. In Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології. Волинський національний університет імені Лесі Українки.
- 17.Крижановська, З., & Бабак, К. (2021). Емоційна прив'язаність дитини до матері як предиктор її соціальної адаптації до шкільного навчання. Психологічні перспективи, (38).
- 18.Крижановська, З., & Бабак, К. (2022). Роль типу прив'язаності в сприйманні романтичних взаємин чоловіків та жінок. Психологічні перспективи, (39).
- 19.Лазос, Г., & Малишка, В. (2022). Тип прив'язаності як важливий чинник стресостійкості підлітків: теоретичні аспекти дослідження. *Psychological journal*, 8(1), 120-130.
- 20.Литвинова, Н. А. (2021). Формування прив'язаності та її роль як вітальної потреби.
- 21.Лугова, А. А. (2013). Формування стосунків прихильності в психоаналітичних теоріях. Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Психологія, (52), 180-183.
- 22.Мироненко, Ю. В. (2021). Теоретичні аспекти вивчення впливу прив'язаності на формування особистісних якостей. In The 5th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world

- science”(December 29-31, 2021) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2021. 1109 p. (p. 615).
23. Михайлецька, С. (2022). Особливості дитячо-батьківських стосунків у контексті емоційної взаєморегуляції у батьківській діаді.
24. Невідомська, А. А. (2024). Психологічні аспекти взаємодії між батьками та дітьми: вплив на соціальний розвиток.
25. Піскун, А. В. (2021). Вплив сімейного виховання на поведінку молодшого школяра. Київський інститут бізнесу та технологій, 235.
26. Сірик, Б. С. (2024). Вплив кризових ситуацій у сім'ї на розвиток особистості дитини. Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України, Університет митної справи та фінансів, Рада молодих вчених Університету митної справи та фінансів, 377.
27. Склярова, Г. (2024). Аналіз практики використання термінів “прихильність” та “привязаність” у науковій психологічній літературі. Вчені записки Університету «КРОК», (1 (73)), 254-259.
28. Соколовська, Ю. В. (2022). Вплив порушення дитячої прив'язаності на життєвий шлях особистості (Master's thesis).
29. Тарасова, В. В. (2023). Вплив типу прив'язаності на формування стресостійкості у підлітків (Doctoral dissertation, Інститут психології ім. ГС Костюка).
30. Терещенко, М. (2022). Задоволеність романтичними стосунками в контексті типів прив'язаності людини: системний огляд літератури.
31. Ткаченко, Н. (2022). Специфіка зв'язку типу прив'язаності зі співзалежністю у осіб зрілого віку. Scientific Collection «InterConf», (136), 217-222.
32. Усатенко, Г. В. (2024). Асистована комунікація як чинник прив'язаності в дитячо-батьківських стосунках (Doctoral dissertation, Інститут соціальної та політичної психології).
33. Фурман, А. М. (2022). Теоретичний аналіз тривожності особистості в розрізі теорії прив'язаності. In The 16 th International scientific and practical

- conference “Modern science: innovations and prospects”(December 11-13, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. 547 p. (p. 320).
34. Agbaria, Q., Mahamid, F., & Veronese, G. (2021). The Association Between Attachment Patterns and Parenting Styles With Emotion Regulation Among Palestinian Preschoolers. *SAGE Open*, 11.
35. Almeida, A., Giger, J., Mendonça, S., Fuertes, M., & Nunes, C. (2022). Emotional Availability in Mother-Child and Father-Child Interactions as Predictors of Child’s Attachment Representations in Adoptive Families. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19.
36. An, D., & Kochanska, G. (2021). Mothers' and fathers' attachment styles and power-assertive control: Indirect associations through parental representations.. *Journal of family psychology : JFP : journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association*.
37. Bohn, J., Holtmann, J., Ulitzsch, E., Koch, T., Luhmann, M., & Eid, M. (2021). Analyzing Stability and Change in Dyadic Attachment: The Multi-Rater Latent State-Trait Model With Autoregressive Effects. *Frontiers in Psychology*, 12.
38. Boldt, L., Goffin, K., & Kochanska, G. (2020). The significance of early parent-child attachment for emerging regulation: A longitudinal investigation of processes and mechanisms from toddler age to preadolescence.. *Developmental psychology*, 56 3, 431-443 .
39. Bureau, J., Deneault, A., & Yurkowski, K. (2020). Preschool father-child attachment and its relation to self-reported child socioemotional adaptation in middle childhood. *Attachment & Human Development*, 22, 104 - 90.
40. Canfield, C., Miller, E., Shaw, D., Morris, P., Alonso, A., & Mendelsohn, A. (2020). Beyond language: Impacts of shared reading on parenting stress and early parent-child relational health.. *Developmental psychology*.
41. Castillo- Garayoa, J., & Echevarría, R. (2023). Reflections on the reception of attachment theory by psychoanalysts. A review of publications. *The International Journal of Psychoanalysis*, 104, 509 - 526.

42. Crocker, M., & Baur, A. (2020). Connecting Loose Ends: Integrating Science into Psychoanalytic Theory. *Clinical Social Work Journal*, 50, 347 - 357.
43. Dardanou, M., Unstad, T., Brito, R., Dias, P., Fotakopoulou, O., Sakata, Y., & O'Connor, J. (2020). Use of touchscreen technology by 0–3-year-old children: Parents' practices and perspectives in Norway, Portugal and Japan. *Journal of Early Childhood Literacy*, 20, 551 - 573.
44. Delany, D., & Cheung, C. (2020). Culture and Adolescent Development. *The Encyclopedia of Child and Adolescent Development*.
45. DePasquale, C., & Gunnar, M. (2020). Parental Sensitivity and Nurturance. *The Future of Children*, 30, 53 - 70.
46. Devi, S., Masitoh, S., & Bachri, B. (2018). The Role of Mother-Child Secure Attachment and Mother Parenting Styles Toward Social, Emotional and Moral Development in Children Aged 5-6 Years Old.
47. Divyasree, J., Subathradevi, S., & Malarkodi, A. (2020). Social and Separation Anxiety Disorder: Relationship with Authoritarian Parenting on Children. , 4.
48. Eftekhari, A., Bakhtiari, M., & Kianimoghadam, A. (2023). The Relationship between the Attachment Styles of Children, Parenting Styles, and the Socio-Economic Status of parents. *Journal of Community Health Research*.
49. Erickson, N., Julian, M., & Muzik, M. (2019). Perinatal depression, PTSD, and trauma: Impact on mother–infant attachment and interventions to mitigate the transmission of risk. *International Review of Psychiatry*, 31, 245 - 263.
50. Fatmawati, F., & Maryam, S. (2020). Does an Authoritative Parenting Style Associate with Secure Attachment to Father?. , 17, 10-16.
51. Faught, G., Phillips, B., & Conners, F. (2022). Permissive parenting mediates parental stress and child emotions in families of children with Down syndrome.. *Journal of applied research in intellectual disabilities : JARID*.
52. Feldman, M. (2018). Lectures on technique by Melanie Klein: A commentary. *The International Journal of Psychoanalysis*, 99, 990 - 992.
53. Gagné, K., Lemelin, J., & Tarabulsky, G. (2021). Non-verbal and verbal parental mentalization as predictors of infant attachment security: Contributions of

- parental embodied mentalizing and mind-mindedness and the mediating role of maternal sensitivity.. *Infant behavior & development*, 65, 101622 .
- 54.Gerlach, J., Föbel, J., Vierhaus, M., Sann, A., Eickhorst, A., Zimmermann, P., & Spangler, G. (2022). Family risk and early attachment development: The differential role of parental sensitivity.. *Infant mental health journal*.
- 55.Granqvist, P. (2020). Attachment, culture, and gene-culture co-evolution: expanding the evolutionary toolbox of attachment theory. *Attachment & Human Development*, 23, 90 - 113.
- 56.Granqvist, P., & Duschinsky, R. (2021). Attachment Theory and Research. *Oxford Research Encyclopedia of Psychology*.
- 57.Hébert, M., Langevin, R., & Charest, F. (2020). Disorganized attachment and emotion dysregulation as mediators of the association between sexual abuse and dissociation in preschoolers.. *Journal of affective disorders*, 267, 220-228 .
- 58.Heymann, P., Heflin, B., & Bagner, D. (2020). Parent-Child Interaction Therapy: Theory and Research to Practice. *Selected Topics in Child and Adolescent Mental Health*.
- 59.Huijzer-Engbrenghof, M., Gelderen, L., Akker, A., Jorgensen, T., & Overbeek, G. (2023). Intervention-induced temperament changes in children: Evidence from a randomized controlled trial of the Incredible Years parent program.. *Developmental psychology*, 59 10, 1839-1851 .
- 60.Jain, A., & Boora, S. (2020). Emotional autonomy and self esteem in teenagers: in association with authoritative parenting style. , 8.
- 61.Koehn, A., & Kerns, K. (2018). Parent–child attachment: meta-analysis of associations with parenting behaviors in middle childhood and adolescence. *Attachment & Human Development*, 20, 378 - 405.
- 62.Kohlhoff, J., Morgan, S., Briggs, N., Egan, R., & Niec, L. (2020). Parent-Child Interaction Therapy with Toddlers in a community-based setting: Improvements in parenting behavior, emotional availability, child behavior, and attachment.. *Infant mental health journal*.

- 63.Lazović, N., & Randelović, K. (2022). The authoritarian father: the predictive role of conflict resolution styles and the attachment dimension. *Facta Universitatis, Series: Philosophy, Sociology, Psychology and History*.
- 64.Liu, X. (2020). Parenting Styles and Health Risk Behavior of Left-Behind Children: The Mediating Effect of Cognitive Emotion Regulation. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 676-685.
- 65.Marcone, R., Affuso, G., & Borrone, A. (2020). Parenting styles and children's internalizing-externalizing behavior: The mediating role of behavioral regulation. *Current Psychology*, 39, 13-24.
- 66.Mcintosh, J., Opie, J., Greenwood, C., Booth, A., Tan, E., Painter, F., Messer, M., Macdonald, J., Letcher, P., & Olsson, C. (2023). Infant and preschool attachment, continuity and relationship to caregiving sensitivity: findings from a new population-based Australian cohort.. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*.
- 67.Musetti, A., Grazia, V., Manari, T., Terrone, G., & Corsano, P. (2021). Linking childhood emotional neglect to adolescents' parent-related loneliness: Self-other differentiation and emotional detachment from parents as mediators.. *Child abuse & neglect*, 122, 105338 .
- 68.Neckoway, R., Brownlee, K., & Castellan, B. (2020). Is Attachment Theory Consistent with Aboriginal Parenting Realities?. *First Peoples Child & Family Review*, 3, 65-74.
- 69.Peng, X. (2023). An Evaluation of Authoritative Parenting Style Through Comparative Discussion of Autonomy Support and Psychological Control: Inspired by the Success of Eileen Gu. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*.
- 70.Ramsay, J. (2020). Authoritative Maternal Parenting Associates With the Explicit Need for Autonomy. *Journal of Individual Differences*, 41, 110-116.
- 71.Robledo, J., Cross, I., Boada-Bayona, L., & Demogeot, N. (2022). Back to basics: A re-evaluation of the relevance of imprinting in the genesis of Bowlby's attachment theory. *Frontiers in Psychology*, 13.

- 72.Schröder, M., Seker, S., d'Huart, D., Izat, Y., Bolten, M., Schmeck, K., & Schmid, M. (2022). The Relationship of Temperament and Character, Parental Stress, and Mental Health Problems with Attachment Disorders among Children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19.
- 73.Shah, S., Laplante, D., Atkinson, L., & Wazana, A. (2022). From temperament and parenting to attachment: a review of the interplay of gene and environment factors in the developmental pathway to attachment. *Current Opinion in Psychiatry*, 35, 401 - 408.
- 74.Shi, Y., Xie, J., Zhou, Z., Ma, H., & Tang, Y. (2021). How Parents' Psychological Detachment from Work Affects Their Children via Fatigue: The Moderating Role of Gender.. *Stress and health : journal of the International Society for the Investigation of Stress*.
- 75.Silverman, W., Rey, Y., Marin, C., Boutris, P., Jaccard, J., & Pettit, J. (2023). Boundaries on Parent Involvement in Their Child's Anxiety Cognitive-Behavioral-Treatment Outcome: Parent Reinforcement and Relationship Behaviors Moderate Outcome. *Clinical Psychological Science*.
- 76.Steinberg, S., Liu, T., & Lense, M. (2020). Musical Engagement and Parent-Child Attachment in Families With Young Children During the Covid-19 Pandemic. *Frontiers in Psychology*, 12.
- 77.Tambelli, R., Trentini, C., & Dentale, F. (2020). Predictive and Incremental Validity of Parental Representations During Pregnancy on Child Attachment. *Frontiers in Public Health*, 8.
- 78.Vicedo, M. (2020). Attachment Theory from Ethology to the Strange Situation.
- 79.Wang, H. (2023). The Influence of Parenting Styles on Attachment Styles and Parental Influence on Children's Cognitive Development. SHS Web of Conferences.
- 80.Waters, T., Yang, R., Finet, C., Verhees, M., & Bosmans, G. (2021). An empirical test of prototype and revisionist models of attachment stability and

change from middle childhood to adolescence: A 6-year longitudinal study.. *Child development*.

81.Yakeley, J. (2018). Psychoanalysis in modern mental health practice.. *The lancet. Psychiatry*, 5 5, 443-450 .

82.Zvara, B., Lathren, C., & Mills-Koonce, R. (2020). Maternal and Paternal Attachment Style and Chaos as Risk Factors for Parenting Behavior.. *Family relations*, 69 2, 233-246 .